

В.Е. Михайличенко, Л.Н. Грень

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПРОЦЕССА РАЗВИТИЯ ЛИЧНОСТИ

Развитие личности ученые понимают как процесс количественных и качественных изменений под влиянием внешних и внутренних факторов. Оно зависит, во-первых, от внутреннего мира личности, ее внутренних побуждений, присущих ей субъективных потребностей, интересов и мотивов, во-вторых, от меняющихся условий внешней среды и обстоятельств ее жизни. Развитие ведет к изменению качеств личности, к появлению новых свойств, которые психологи называют новообразованиями. Это, по сути, приобретенные свойства личности, части ее структуры, формирующиеся под воздействием в первую очередь воспитания и обучения, и которые становятся источником, движущей силой развития.

Ключевые слова: личность, развитие, потенциал, способности, социальный, внешние и внутренние условия, деятельность, обучение, воспитание.

В настоящее время человек оказался в фокусе социально-экономических процессов. Поэтому проблема развития личности стала центральной в психолого-педагогической науке. И. Д. Бех справедливо отмечает, что, приспособившись ранее жить в условиях беззаботного национального и социального рабства, человек неожиданно для себя попал в условия свободы и вынужден стать ответственным, активным, предприимчивым гражданином, который отныне должен жить лишь за счет своих личных усилий, своей инициативы [1].

Понятие “личность” многогранно и многоаспектно. В “Украинском педагогическом словаре” личность определяют как объединение психических (включая психофизиологические и социально-психологические) особенностей и направленностей (потребности, мотивы, интересы, мировоззрение, убеждения и т.д.), типа темперамента и черт характера, способностей, особенностей психических процессов (чувства, восприятие, память, мышление, воображение, внимание, эмоционально-волевая сфера) [4, с.243]. Разнообразие структурных моделей личности обусловлено различием концептуальных подходов в ее изучении.

Развитие личности – одна из главных категорий в психологии и педагогике. Психология объясняет законы развития психической деятельности, педагогика создает теории о том, как целенаправленно использовать их знание и механизмы осуществления для руководства развитием человека.

Наиболее известными направлениями в изучении психологии развития личности в первой половине XX века были бихевиоризм и психоанализ. В рамках бихевиорального направления ученые под личностью понимают опыт, который человек приобретает в течение жизни, модели поведения, вырабатываемые в процессе ее жизнедеятельности. С такой точки зрения личностные достижения человека определяются условиями, в которых он оказался, поэтому для развития личности необходимо создать соответствующие условия. Однако игнорирование собственно личностного фактора делает необъяснимым тот факт, что в одних и тех же условиях разные люди в разной степени успешны.

© В.Е. Михайличенко, Л.Н. Грень, 2014

З. Фрейд, автор метода психоанализа, утверждал, что особенности личностного развития человека закладываются преимущественно в детстве. При этом каждая фаза развития ребенка является результатом разрешения конфликта между внутренними инстинктивными влечениями и ограничениями внешнего социального окружения. Отсюда следует, что нормальное детское развитие служит основанием полноценного развития личности уже во взрослом состоянии.

Основываясь на практике психоанализа, Э. Эриксон описал 8 возрастных периодов человека, каждый из которых характеризуется своими особенностями, задачами и условиями протекания. Переход к каждому следующему этапу осуществляется по мере разрешения задач предыдущего периода, что является залогом конструктивного, положительного развития личности.

Таким образом, в рамках бихевиоризма ученые трактуют человека как существо, реагирующее на внешние стимулы, в рамках теории психоанализа он рассматривается как жертва биологических сил и возникших в детстве конфликтов. Оба эти направления исходят из того, что существуют некоторые внутренние природные предпосылки развития личности, которые раскрываются по мере взросления человека. Но для того чтобы они были реализованы максимально эффективно, необходимы благоприятные внешние условия, прежде всего соответствующая социальная среда.

Фундаментальную роль в психологии развития личности сыграли гуманистические теории А. Маслоу, К. Роджерса, В. Франкла. Гуманистическая психология также признает влияние на этот процесс конфликтов, инстинктов и внешних воздействий. Но в противовес предыдущим подходам представители этого направления отвергают определяющую роль биологического фактора и обстоятельств. Они утверждают, что человек потенциально наделен стремлением к совершенствованию, развитию, поиску смысла жизни. Он может и должен подняться над своей биологической природой, над своим прошлым, над ограничениями, задаваемыми его окружением. В течение жизни человек постоянно осуществляет выбор, причем делает его осознанно и самостоятельно. Процесс формирования личности при этом обусловлен в значительной мере ее общими ожиданиями и установками.

Развитие личности является объектом пристального внимания отечественных и русских ученых, которые глубоко и всесторонне проанализировали эту проблему. В работах ученых К. А. Абульхановой-Славской, И. Д. Беха, А. В. Брушлинского, Л. С. Выготского, А. Н. Леонтьева человек рассматривается как субъект своей деятельности, способный целенаправленно изменять объективную реальность и осуществлять творческое саморазвитие. Ими установлено, что *развитие есть результат усложняющейся деятельности человека, в процессе которой он вступает в новые для себя отношения, накапливает опыт, формирует мотивы, оценки, отношения. Личность и ее качества развиваются в деятельности. Вне деятельности и отношений развитие не существует.*

По мнению многих ученых, развитие личности имеет социальную детерминацию. С. Л. Рубинштейн считает, что психические особенности личности одновременно проявляются и формируются в поведении и деятельности. Известный генетик П. П. Ракицкий писал о том, что психика является наиболее сложной целостной системой, которая по своей форме и содержанию социальна, поскольку обусловлена и развита человеческим обществом при активном взаимодействии человека с ним. Любое новое качество личности проявляется сначала лишь в определенных ситуациях,

которые в обучении и воспитании можно намеренно создавать. Повторяясь неоднократно, зародившиеся качества генерализуются, обобщаются (С. Л. Рубинштейн), происходит их усвоение, они интериоризируются (П. Я. Гальперин, Н. Ф. Талызина), превращаются во внутреннее достояние человека, его способности, черты личности.

Известный российский ученый К. К. Платонов, уделявший большое внимание изучению этой проблемы, выделял такие психологические факторы развития личности, как наследственность, среда, активность, воспитание, образование и др. Б. И. Додонов основными компонентами психологического склада личности считает направленность, способности, характер и мировоззрение.

Таким образом, анализ отечественной и зарубежной психолого-педагогической литературы позволяет сделать вывод, что на первый план изучения личности выходят два аспекта проблемы: основные компоненты личности и ее развитие. Большое внимание при этом уделяется проблеме способностей, которая всегда была и остается в центре внимания исследователей. Ею занимались такие известные ученые, как Л. С. Выготский, А. Н. Леонтьев, В. О. Крутецкий, Б. М. Теплов, А. В. Петровский и др. Психолого-педагогические исследования этой проблемы касались таких аспектов как сущность способностей, их структура, диагностика, разновидности, индивидуальные различия, их природные предпосылки и т.д.

При изучении проблемы происхождения способностей можно выделить два полярно противоположных подхода. Первый исходит из признания природной обусловленности индивидуально-психологических особенностей личности и утвердился в науке как функционально-генетический подход (В. А. Крутецкий, Б. А. Микитюк, К. К. Платонов, В. Б. Шварц, В. Д. Шадриков и др.). Эти исследователи считают, что среда обитания и воспитание – это только условия, при которых проявляется то, что заложено природой. Другая крайняя позиция состоит в том, что все люди имеют одинаковые возможности для успешного освоения какой-либо деятельности, но их достижения различны.

С точки зрения биологически ориентированных направлений, ученые понимают развитие как развертывание генетических программ организма или наследственно запрограммированное созревание природных сил человека. При этом определяющим фактором развития являются задатки – анатомо-физиологические особенности организма.

Многие психологи, биологи утверждают, что развитие ребенка предопределено врожденными инстинктами, особыми генами сознания, носителями постоянных наследуемых качеств. Это породило в начале XX века учение о диагностировании свойств личности и практику тестирования детей в начальной школе, деление их по результатам тестов на группы, которые должны обучаться по разным программам в соответствии со способностями, данными природой. Однако до сих пор в науке нет ясного ответа на вопрос о том, что именно биологически наследует человек.

Социологически ориентированные направления рассматривают среду как определяющий источник развития человека. Среда - это все, что составляет окружение человека, в котором ученые выделяют некоторые группы. Так, к макрофакторам относят космос, мир, климат, общество, государство; мезофакторы – отдельные социальные группы людей и институты, школа, средства массовой информации; микрофакторы – семья, сверстники. Развитие и формирование человека под влиянием всех средовых факторов в социологии принято называть социализацией, в педагогике оно

близко к понятию “воспитание”.

В результате исследований, проведенных учеными-акмеологами Б.Г. Ананьевым, А.А. Бодалевым, были сделан следующий вывод: особенности большого социума, в котором проходит свой жизненный путь человек, неизбежно накладывает свой отпечаток на его развитие как индивида, личности и как субъекта деятельности. Насколько же сильно сказывается социальная микросреда, которая аккумулирует и преобразует влияние большого социума. Однако решающая роль в становлении человека, в формировании его уникальной индивидуальности принадлежит самому человеку, его внутреннему миру, особенно когда он вступает в пору своей зрелости.

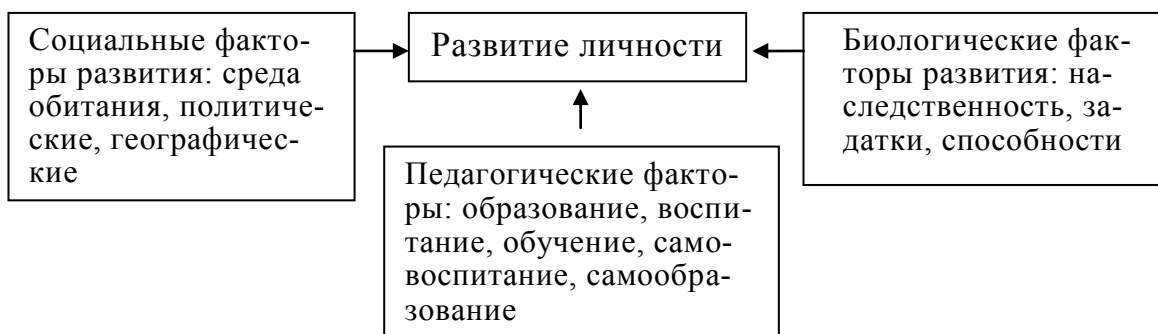
Таким образом, современные ученые рассматривают личность как совокупность трех основных составляющих: биогенетических задатков, влияние социальных факторов (среда, условия, нормы) и ее психосоциального ядра – Я. Психосоциальное ядро – Я - представляет собой внутреннюю сущность человека, являясь феноменом психики, что означает характер, мотивацию, способ соотнесения своих интересов с общественными, ставший основой формирования убеждений, ценностных ориентаций, мировоззрения. Оно же является основой формирования социальных качеств человека: чувства личного достоинства, долга, ответственности, моральных и эстетических принципов и т.п.

Развитие личности они понимают как процесс количественных и качественных изменений под влиянием внешних и внутренних факторов. Оно ведет к изменению качеств личности, к появлению новых свойств; которые психологи называют новообразованиями. Процесс развития происходит:

- в единстве биологического и социального в человеке;
- диалектично (переход количественных изменений в качественные преобразования физических, психических и духовных характеристик личности);
- неравномерно (интенсивно в детстве и юношестве, потом замедляется);
- существуют оптимальные сроки для становления отдельных видов психической деятельности, которые называются сенситивными. Причинами являются неравномерность созревания мозга и нервной системы;
- пластичность нервной системы: слабые функции могут быть компенсированы сильными (так, слабая память – высокой организацией познавательной деятельности).

Следовательно, развитие личности представляет собой процесс, который определяется внутренними и внешними факторами. Оно происходит в зависимости, во-первых, от внутреннего мира личности, ее внутренних побуждений, присущих ей субъективных потребностей, интересов и мотивов, во-вторых, от меняющихся условий внешней среды и обстоятельств ее жизни.

Средовые влияния и воспитание относятся к внешним факторам развития, природные же склонности и влечения, а также вся совокупность чувств и переживаний человека, которые возникают под влиянием внешних воздействий (среды и воспитания), относятся к факторам внутренним. И только прижизненное влияние окружающей среды и воспитания обеспечивает развитие. Воспитание в силу его направленности и организованности среди всех факторов социализации ученые рассматривают как наиболее значимый в развитии личности. Это же относится и к обучению как составляющей целостного педагогического процесса, задачей которого является развитие личности (рисунок):

Факторы, влияющие на развитие личности

Сегодня все более популярным становится вывод представителей гуманистической психологии о том, что становление личности в большей мере зависит от активности самого человека. Активность понимается как стремление каждого к самоактуализации (познанию себя и высших смыслов существования), к самореализации (часто вопреки окружающей среде, нивелирующей, подавляющей индивидуальность). А. Маслоу, К. Роджерс и другие ученые считают, что помощь человеку, ученику школы состоит именно в том, чтобы разбудить его собственные стремления к самоактуализации, которые, как они думают, изначально ему присущи [8].

В связи с этим задача воспитания и образования состоит в том, чтобы создать благоприятные условия для формирования и развития индивидуальных способностей и творческого потенциала личности. Такое понимание личности и ее развития в последние десятилетия лежит в основе воспитательных концепций Запада, а в последнее время и в нашей стране. Активность самого ученика, его воля, убеждения, деятельность по саморазвитию и самовоспитанию относятся к внутренним факторам развития личности. Это, по сути, приобретенные свойства личности, части ее структуры, которые формируются под воздействием в первую очередь воспитания и обучения, и становятся источником, движущей силой его развития.

Отечественная психология и педагогика исходят из положения о ведущей роли обучения по отношению к психическому развитию. Опираясь на реально достигнутый уровень развития, обучение должно всегда несколько опережать его, стимулировать, вести за собой. Иными словами, овладение знаниями должно быть организовано так, чтобы вносить новые элементы в деятельность обучения, формировать новые отношения и тем самым обеспечивать развитие. Конечно, степень опережения не безгранична, она определяется степенью созревания организма, в том числе мозговых структур, составом накопленного опыта. Такое обучение называют развивающим.

Л. С. Выготский обосновал закономерность, согласно которой цели и методы воспитания должны соответствовать не только уровню развития, уже достигнутому ребенком, но и "зоне его ближайшего развития". Поэтому задача воспитания состоит в том, чтобы создать зону ближайшего развития, которая в дальнейшем перейдет в зону актуального развития, способствовать развитию организма, индивидуальности и личности ребенка, занимающего активную жизненную позицию. При этом образование и воспитание оказывают влияние на внутреннее стимулирование ее активности в работе

над собою, то есть в саморазвитии [3].

В связи с этим предложено два психологических механизма развития. Во-первых, это феномен “надситуативной активности”, описанный В. А. Петровским и А. Г. Асмоловым. Его сущность состоит в постановке и реализации сверхзадач, когда человек не останавливается на достигнутом и предпринимает попытки дальнейшего совершенствования своего результата. Во-вторых, это описанный А. Н. Леонтьевым механизм “сдвига мотива на цель”.

Приобретая в процессе деятельности определенный опыт и качества (на основе внутренних потребностей), личность начинает на этой базе свободно и самостоятельно выбирать цели и средства деятельности, управлять ею, одновременно совершенствуя и развивая свои способности, изменяя и воспитывая себя. Этот факт является важнейшим для педагогики и заключается в том, что человек развивается не только по заложенной в нем наследственной программе и под воздействием окружающей среды, но и в зависимости от складывающихся в его психике опыта, качеств, способностей, формирующих его внутренний мир.

Развитие личности проявляется в тех изменениях, которые происходят в ее внутреннем мире. При этом изменяются потребности и интересы, цели и установки, стимулы и мотивы, навыки и привычки, знания и умения, желания и стремления, социальные и нравственные качества, изменяются сфера и условия ее жизнедеятельности. В той или иной мере преобразуются сознание и самосознание человека. Все это приводит к изменениям структуры личности, которая приобретает качественно новое содержание. Это длительный и многосторонний процесс, который требует разработанной методологии совершенствования педагогического процесса.

Таким образом, межнаучный анализ проблемы развития личности приводит педагогику к следующим выводам методологического характера. Педагогический процесс следует рассматривать как один из основных факторов формирования личности, что ведет к разработке относительно новой парадигмы в образовании, необходимости обновления всех компонентов педагогического процесса. Такая парадигма получила в науке название личностно ориентированного обучения. Оно обусловлено утверждением субъект-субъектных отношений между преподавателем и обучающимся, что характеризует современную педагогику как гуманистическую. Личностная ориентация педагогического процесса предусматривает воздействие образования не только на ученика, но и на учителя, личность которого также развивается в педагогической деятельности, что определяет ряд проблем в подготовке и профессиональном росте педагога.

Список литературы: 1. Бех І. Д. Виховання особистості : Навч.-метод. посіб. у 2-х т. - Т.1. Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2003. – 280 с. 2. Бодалев А. А. Психология личности / А. А. Бодалев. – М. : Изд-во МГУ, 1988. – 180 с. 3. Выготский Л. С. Педагогическая психология / Л. С. Выготский, под ред. В. В. Давыдова. – М. : Педагогика, 1991.– 450 с. 4. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с. 5. Дусавицкий А. К. Развитие личности в учебной деятельности. – Харьков. –2008.– 214 с. 7. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев. – М.: Политиздат, 1975. – 304 с. 8. Маслоу А. Самоактуализация личности. Психология личности. Тексты / А. Маслоу. – М., 1982. – 120 с. 9. Платонов К. К. Структуры и развитие личности. - М.: АН СССР.– 1986. – 254 с.

Bibliography (transliterated): 1. Beh I. D. Vihovannja osobistosti : navch.-metod. posib. u 2-h t. T.1 Osobistisno orientovaniy pidhid: teoretiko-tehnologichni zasadi / I. D. Beh. – K. : Libid', 2003. – 280 s. 2. Bodalev A. A. Psihologija lichnosti / A. A. Bodalev. – M. : Izd-vo MGU, 1988. – 180 s. 3. Vygotskij L. S. Pedagogicheskaja psihologija / L. S. Vygotskij pod red. V. V. Davydova. – M. : Pedagogika, 1991.– 450 s. 4. Goncharenko S.U. Ukraïns'kij pedagogichnij slovník / S. U. Goncharenko. – K. : Libid', 1997. – 376 s. 5. Dusavickij A. K. Razvitie lichnosti v uchebnoj dejatel'nosti. – Har'kov –2008.– 214 s. 7. Leont'ev A. N. Dejatel'nost'. Soznanie. Lichnost' / A. N. Leont'ev.– M.: Politizdat, 1975. – 304 s. 8. Maslou A. Samoaktualizacija lichnosti. Psihologija lichnosti. Teksty / A. Maslou. – M., 1982. – 120 s. 9. Platonov K. K. Struktury i razvitie lichnosti /M.: AN SSSS.– 1986. – 254 s.

УДК 37.015.3(075)

В.Є. Михайличенко, Л.М. Грень

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОЦЕСУ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Розвиток особистості науковці розуміють як процес кількісних і якісних змін під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників. Він відбувається залежно, по-перше, від внутрішнього світу особистості, її внутрішніх спонукань, притаманних їй суб'єктивних потреб, інтересів і мотивів, по-друге, від умов зовнішнього середовища, що змінюються, і від обставин її життя. Розвиток веде до зміни якостей особистості, до появи нових властивостей, які психологи називають новоутвореннями. Це, по суті, набуті властивості особистості, частини її структури, що формуються під впливом у першу чергу виховання і навчання, і стають джерелом, рушійною силою розвитку.

Ключові слова: особистість, розвиток, потенціал, здібності, соціальний, зовнішні та внутрішні умови, діяльність, навчання, виховання.

UDC 37.015.3(075)

V. Mikhailichenko, L. Gren'

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL ASPECTS OF PERSONALITY DEVELOPMENT

Personal development is one of the main categories in psychology and pedagogy. Psychology explains the laws of mental activity development; pedagogy creates theories on how to purposefully use knowledge of these laws and implementation mechanisms to guide the development of person.

The most famous areas in the study of the psychology of personality development in the first half of the twentieth century were behaviorism, psychoanalysis and humanistic psychology and pedagogy. Analysis of domestic and foreign psychological and educational literature shows that in the forefront of studying personality there are two aspects: the basic components of personality and its development. This paper discusses psychological and pedagogical aspects of personality development as a complex system of different components. Modern scientists consider personality as a set of three main components: biogenetic inclinations, the influence of social fac-

tors (environment conditions, norms) and its psychosocial core (self-concept). Psychosocial core is the inner essence of a person, a phenomenon of the mind. Activity of the student itself, his will, beliefs, self-development and self- upbringing activities are the internal factors of personality development.

Scientists consider personal development as the process of quantitative and qualitative changes under the influence of external and internal factors. It takes place depending on

- the inner world of the individual, its internal incentives, subjective needs, interests and motives,

- changing environmental conditions and the circumstances of person's life.

It leads to a change in personality traits, to the emergence of new ones, which psychologists call growths. In fact these are acquired personality traits, parts of her structure. First of all they are formed under the influence of upbringing and education, and become a source of driving force of its development.

Hence, creation of favorable conditions for the formation and development of individual talents and creative personal potential should be the result of upbringing and education. In the last decades such an understanding of personality and her development is the basis of the educational concepts of the West, and more recently in our country. The paper shows the role of upbringing and education in the development of personality. The educational process is considered as one of the major factors of personality development, which leads to the need to update of all its components in current conditions. Such paradigm in the science has the name of student-centered learning. Orientation to a personality in the pedagogical process envisages a subject-subject relationship between teacher and students, and defines a number of problems in their preparation and personal growth, that need to be solved.

Keywords: personality, development, potential, ability, social, external and internal conditions, activities, training.

Стаття надійшла до редакційної колегії 15.03.2013

В.М. Лабскір, А.Г. Любієв, Н.Ю. Борейко, О.В. Юшко, А.О. Тіняков

ЗАГАЛЬНІ ПОКАЗНИКИ УЧАСТІ ХАРКІВ'ЯН В ОЛІМПІЙСЬКИХ ІГРАХ У 1952-2012 РОКАХ

У статті наведено кількісні та якісні показники участі харків'ян в Олімпійських іграх. Ці дані відображають значущість досягнень харківських спортсменів у світовому олімпійському русі. Проаналізовано також чинники, що впливають на успішність виступів атлетів на зимових і літніх Олімпійських іграх; основні показники, що визначають успішність виступів на Олімпіадах; історичні фактори, що вплинули на кількість завойованих нагород і місця, які посіли харків'яни, у змаганнях Олімпійських ігор. Зроблено висновки про те, що порівняно з минулими поколіннями спортсменам набагато легше кваліфікуватися на участь в Олімпійських іграх.

Ключові слова: спорт, спортсмен, літні Олімпійські ігри, зимові Олімпійські ігри, юнацькі Олімпійські ігри, харків'яни.

Постановка проблеми та її зв'язок із науковими та практичними завданнями. Головною діючою особою олімпійського руху є спортсмен або спортивна команда. Одним з відображень їхньої значущості є перелік спортсменів-олімпійців. Ці переліки формуються, перш за все, з офіційних протоколів особистих та командних змагань на Олімпійських іграх (ОІ), зимових Олімпійських іграх (ЗОІ) та юнацьких Олімпійських Іграх [1, 2, 3, 4]. Змістовність переліків спортсменів-олімпійців доповнюється додатковими відомостями (країна, регіон, вид спорту, спортивна дисципліна, результат, нумерація Олімпійських ігор тощо).

Перелік олімпійців має важливе значення для вироблення стратегії багаторічної підготовки олімпійців або олімпійської команди, обґрунтування тенденцій розвитку олімпійського виду спорту або олімпійської дисципліни, визначення регіональних особливостей олімпійського руху тощо.

Окремо треба зазначити виховне та історичне значення переліків олімпійців. Ці переліки встановлюють та продовжують так звану естафету олімпійських поколінь за 118 років проведення Олімпійських ігор.

Аналіз актуальних досліджень і публікацій. В олімпійській літературі нагромаджено багато інформації щодо спортсменів-олімпійців у спортивному та соціально-педагогічному аспектах. Періодичність проведення Олімпійських ігор, сучасне заснування юнацьких Олімпійських ігор з 2010 року в Сингапурі [5] та зимових юнацьких Олімпійських ігор 2012 року в Інсбруку потребують актуальних досліджень з визначеної теми.

Зазначимо, що комбінація чинників, поданих у переліках участі спортсменів в Олімпійських іграх та зимових Олімпійських іграх відкриває додаткові можливості для аналізу і визначення перспектив виступів спортсменів.

Цілі дослідження:

1. На прикладі Харківської області систематизувати перелік олімпійців протягом 60 років (з 1952 року по 2012 рік).
2. Обґрунтувати додаткові показники здобутків харків'ян в олімпійському русі.
3. Визначити регіональні особливості участі харків'ян в ОІ та ЗОІ.

© В.М. Лабскір, А.Г. Любієв, Н.Ю. Борейко, О.В. Юшко, А.О. Тіняков, 2014

ДИДАКТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

Виклад основного матеріалу та обґрунтування отриманих результатів. Основними методами нашого дослідження є складання, уточнення та аналізування так званого зведеного переліку участі 168 харків'ян в ОІ та ЗОІ у 1952–2012 рр. Узагальнено досягнення харків'ян у 30 видах спорту.

У таблиці вперше подано систематизований перелік виступів харків'ян в ОІ та ЗОІ у визначений проміжок часу.

Показники участі харків'ян в Олімпійських іграх та в зимових Олімпійських іграх у 1952–2012 рр.*

Прізвище, ім'я	Рік, № ігор, олімпійське місто	Медалі, місце, участь	Вид спорту	Дисципліна
1	2	3	4	5
Гороховська Марія **	1952, XV, Гельсинкі	Золото Золото Срібло – 5 медал.	Спорт. гімнастика	Особиста першість Командні змагання 5 снарядів
Редькін Микола	1952, XV, Гельсинкі	5 місце	Легка атлетика	Метання молота
Рибак Ігор	1956, XVI, Мельбурн	Золото	Важка атлетика	Вагова категорія
Дерюгін Іван **	1956, XVI, Мельбурн	Золото	Сучасне п'ятиборство	Командні змагання
Карпов Ричард	1956, XVI, Мельбурн	Учасник	Бокс	Вагова категорія
Синявський Володимир**	1960, XVII, Рим	Срібло	Боротьба вільна	Вагова категорія
Товстоплют Сергій	1960, XVII, Рим	5 місце	Плавання	Естафета 4x200м к/пл.
Поярков Юрій	1964, XVIII, Токіо	Золото	Волейбол	
Венгеровський Юрій	1964, XVIII, Токіо	Золото	Волейбол	
Жаботинський Леонід **	1964, XVIII, Токіо	Золото	Важка атлетика	Важка вагова категорія
Девятова Тетяна	1964, XVIII, Токіо	Бронза	Плавання	К/ естаф. 4x100 м
Близнецов Геннадій	1964, XVIII, Токіо	5 місце	Легка атлетика	Стрибки з жердиною
Аксьонов Віктор	1964, XVIII, Токіо	Учасник	Легка атлетика	Метання списа
Поярков Юрій	1968, XIX, Мехіко	Золото	Волейбол	
Матушевас Василіус **	1968, XIX, Мехіко	Золото	Волейбол	

ДИДАКТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

Продовження таблиці

1	2	3	4	5
Жаботинський Леонід**	1968, XIX, Мехіко	Золото	Важка атлетика	Важка вагова категорія
Баркалов Олексій**	1968, XIX, Мехіко	Срібло	Водне поло	
Путятін Віктор**	1968, XIX, Мехіко	Срібло	Фехтування	Рапіра, к/змагання
Девятова Тетяна	1968, XIX, Мехіко	4 місце	Плавання	Комбін. естафета 4x100 м
Близнецов Геннадій	1968, XIX, Мехіко	6 місце	Легка атлетика	Стрибки з жердиною
Хлопотнов Олексій	1968, XIX, Мехіко	Учасник	Легка атлетика	Стрибки у довжину
Еверт Валентина	1968, XIX, Мехіко	Учасниця	Легка атлетика	Метання списа
Ткаченко Лілія	1968, XIX, Мехіко	Учасниця	Легка атлетика	Естафета 4x100 м
Кравцов Сергій	1968, XIX, Мехіко	Учасник	Велоспорт, трек	Спринт
Старков Анатолій	1968, XIX, Мехіко	Учасник	Велоспорт, шосе	Групова гонка
Целовальников Ігор	1968, XIX, Мехіко	Учасник	Велоспорт, трек	Тандем
Куришко Катерина**	1972, XX, Мюнхен	Золото	Веслування	Байдарка-двійка
Баркалов Олексій**	1972, XX, Мюнхен	Золото	Водне поло	
Целовальников Ігор	1972, XX, Мюнхен	Золото	Велоспорт, трек	Тандем
Путятін Віктор**	1972, XX, Мюнхен	Срібло	Фехтування	Рапіра, ком.змаг.
Поярков Юрій	1972, XX, Мюнхен	Бронза	Волейбол	
Новиков Анатолій	1972, XX, Мюнхен	Бронза	Дзюдо	Вагова категорія
Кравцов Сергій	1972, XX, Мюнхен	5 місце	Велоспорт, трек	Спринт
Пантелей Володимир	1972, XX, Мюнхен	8 місце	Легка атлетика	Біг на 1500 м
Щербак Ігор	1972, XX, Мюнхен	Учасник	Легка атлетика	Марафонський біг
Маракіна Ніна**	1972, XX, Мюнхен	Учасниця	Легка атлетика	Метання списа
Старков Анатолій	1972, XX, Мюнхен	Учасник	Велоспорт, шосе	Групова гонка
Кравцов Сергій	1976, XXI, Монреаль	5 місце	Велоспорт, трек	Спринт

ДИДАКТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

Продовження таблиці

1	2	3	4	5
Попова Наталія	1976, XXI, Монреаль	8 місце	Плавання	Окремі дистанції
Маначинський Олександр	1976, XXI, Монреаль	8 місце	Плавання	Окремі дистанції
Баркалов Олексій **	1976, XXI, Монреаль	4 місце	Водне поло	
Баркалов Олексій **	1980, XXII, Москва	Золото	Водне поло	
Мовчан Валерій **	1980, XXII, Москва	Золото	Велоспорт, трек	Командна гонка
Долгов Володимир	1980, XXII, Москва	Бронза	Плавання	200 м комп. пл. плав.
Балтача Сергій **	1980, XXII, Москва	Бронза	Футбол	
Бессонов Володимир **	1980, XXII, Москва	Бронза	Футбол	
Шестеров Володимир	1980, XXII, Москва	Учасник	Легка атлетика	Біг на 10.000 м
Джигалова Людмила	1988, XXIV, Сеул	Золото	Легка атлетика	Естафета 4x400 м
Жупійова Олена	1988, XXIV, Сеул	Бронза	Легка атлетика	Біг на 10.000 м
Тишко Михайло	1988, XXIV, Сеул	Бронза	Фехтування	Шпага, ком. перш.
Григор'єва Наталія	1988, XXIV, Сеул	4 місце	Легка атлетика	Бар'єрн. біг на 100 м
Костюченкова Ірина	1988, XXIV, Сеул	4 місце	Легка атлетика	Метання списа
Євпак Валентина	1988, XXIV, Сеул	5 місце	Велоспорт шосе	Індив. гонка
Ковтун Олена	1988, XXIV, Сеул	6 місце	Настільний теніс	Жіноча пара
Михальченко Лариса **	1988, XXIV, Сеул	учасниця	Легка атлетика	Метання диска
Лавриненко Олександр	1988, XXIV, Сеул	Учасник	Стрільба	Стенд
Жданов Василь	1988, XXIV, Сеул	Учасник	Велоспорт шосе	Командна гонка
Джигалова Людмила	1992, XXV, Барселона	Золото	Легка атлетика	Естафета 4x400 м
Шаріпов Рустам	1992, XXV, Барселона	Золото	Спорт. гімнастика	Командні змагання
Забродський Станіслав **	1992, XXV, Барселона	5 місце	Стрільба з лука	Особиста першість
Павлиш Віта	1992, XXV, Барселона	8 місце	Легка атлетика	Штовхання ядра

ДИДАКТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

Продовження таблиці

1	2	3	4	5
Колованова Наталія	1992, XXV, Барселона	7 місце	Легка атлетика	Бар'єрн. біг на 100 м
Костюченкова Ірина	1992, XXV, Барселона	Учасниця	Легка атлетика	Метання списа
Вязова (Жупійова) Олена	1992, XXV, Барселона	Учасниця	Легка атлетика	Біг на 10.000 м
Лавриненко Олександр	1992, XXV, Барселона	Учасник	Стрільба	Стенд
Шібаєва Наталія	1992, XXV, Барселона	Учасниця	Плавання	Окремі дистанції
Шаріпов Рустам	1996, XXVI, Атланта	Золото Бронза	Спорт.гімнастика	Бруси Командні змагання
Світличний Олександр	1996, XXVI, Атланта	Бронза	Спорт.гімнастика	Командні змагання
Дологодін В'ячеслав	1996, XXVI, Атланта	4 місце	Легка атлетика	Естафета 4x100 м
Павлиш Віта	1996, XXVI, Атланта	4 місце	Легка атлетика	Штовхання ядра
Шляхова Ольга	1996, XXVI, Атланта	4 місце	Баскетбол	
Фоменко Вікторія	1996, XXVI, Атланта	Учасник	Легка атлетика	Естафета 4x400 м
Бодрова Надія	1996, XXVI, Атланта	8 місце	Легка атлетика	Бар. біг на 100 м
Кириленко Віталій	1996, XXVI, Атланта	Учасник	Легка атлетика	Стрибок у довжину
Григор'єва Наталія	1996, XXVI, Атланта	Учасниця	Легка атлетика	Бар'єрн. біг на 100 м
Забродський Станіслав **	1996, XXVI, Атланта	7 місце	Стрільба з лука	Командні змагання
Яценко Олександр	1996, XXVI, Атланта	7 місце	Стрільба з лука	Командні змагання
Снітко Ігор	1996, XXVI, Атланта	Учасник	Плавання	Дистанція 1500 м
Клочкова Яна **	2000, XXVII, Сідней	Золото Золото Срібло	Плавання	Компл. плавання 200 м Компл. плавання 400 м 800 м вільний стиль
Гончаров Валерій	2000, XXVII, Сідней	Срібло	Спорт.гімнастика	Командні змагання
Світличний Олександр *	2000, XXVII, Сідней	Срібло	Спорт.гімнастика	Командні змагання

ДИДАКТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

Продовження таблиці

1	2	3	4	5
Сердюк Катерина **	2000, XXVII, Сідней	Срібло	Стрільба з лука	Командні змагання
Данильченко Сергій	2000, XXVII, Сідней	Бронза	Бокс	Вагова категорія
Мазикін Олексій **	2000, XXVII, Сідней	5 місце	Бокс	Вагова категорія
Ярош Тетяна **	2000, XXVII, Сідней	5 місце	Спорт. гімнастика	Окремі снаряди
Кваша Олена **	2000, XXVII, Сідней	6 місце	Спорт. гімнастика	Окремі снаряди
Червинський Ігор	2000, XXVII, Сідней	7 місце	Плавання	1500 м вільний стиль
Чернонос Олександр	2000, XXVII, Сідней	8 місце	Батут	Індивідуальна першість
Ліхвальд Олександр	2000, XXVII, Сідней	8 місце	Важка атлетика	Ваг. катег. до 56 кг
Красильников Геннадій	2000, XXVII, Сідней	9 місце	Важка атлетика	Важка ваг. категорія
Буженко Олена	2000, XXVII, Сідней	Учасниця	Легка атлетика	Біг на 800 м, 1500 м
Пастушенко Олена	2000, XXVII, Сідней	Учасниця	Легка атлетика	Естафета 4x100 м
Шемчишина Майя	2000, XXVII, Сідней	Учасниця	Легка атлетика	Бар'єрн. біг на 100 м
Бодрова Надія	2000, XXVII, Сідней	Учасниця	Легка атлетика	Бар'єрн. біг на 100 м
Кайдаш Оксана	2000, XXVII, Сідней	Учасниця	Легка атлетика	Біг на 100 м
Кайдаш Олександр	2000, XXVII, Сідней	Учасник	Легка атлетика	Естафета 4x400 м
Довгаль Олександр	2000, XXVII, Сідней	Учасник	Легка атлетика	Біг на 100 м
Зюков Євген	2000, XXVII, Сідней	Учасник	Легка атлетика	Естафета 4x400 м
Бешевлі Надія	2000, XXVII, Сідней	Учасниця	Плавання	Окремі дистанції
Гончаренко Артем	2000, XXVII, Сідней	Учасник	Плавання	Ест. 4x100 м в/стиль
Снітко Ігор	2000, XXVII, Сідней	Учасник	Плавання	1500 м вільний стиль
Ковтун Олена	2000, XXVII, Сідней	Учасниця	Настільний теніс	Один. та парні ігри
Зайцева Олена	2000, XXVII, Сідней	Учасниця	Синхр. плавання	Дует

ДИДАКТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

Продовження таблиці

1	2	3	4	5
Рудницька Ірина **	2000, XXVII, Сідней	Учасниця	Синхр. плавання	Дует
Горбачук Олександр	2000, XXVII, Сідней	Учасник	Фехтування	Шпага, інд. перш.
Клочкова Яна **	2004, XXVIII, Афіни	Золото Золото	Плавання	Компл. плав. 200 м Компл. плав 400 м
Гончаров Валерій	2004, XXVIII, Афіни	Золото	Спорт. гімнастика	Бруси
Рубан Віктор	2004, XXVIII, Афіни	Бронза	Стрільба з лука	Командні змагання
Сердюк Олександр	2004, XXVIII, Афіни	Бронза	Стрільба з лука	Командні змагання
Красильников Геннадій	2004, XXVIII, Афіни	4 місце	Важка атлетика	Важка ваг. катег.
Кваша Олена **	2004, XXVIII, Афіни	4 місце	Спорт. гімнастика	Командні змагання
Краснянська Ірина **	2004, XXVIII, Афіни	4 місце	Спорт. гімнастика	Командні змагання
Масловська Ванда **	2004, XXVIII, Афіни	5 місце	Важка атлетика	Ваг. катег. до 69 кг
Шаймарданова Вікторія	2004, XXVIII, Афіни	5 місце	Важка атлетика	Важка ваг. категорія
Карюченко Дмитро	2004, XXVIII, Афіни	5 місце	Фехтування	Шпага, ком. змаг.
Хворост Максим	2004, XXVIII, Афіни	5 місце	Фехтування	Шпага, ком. змаг.
Мазикін Олексій	2004, XXVIII, Афіни	5-8 місце	Бокс	Важка вагова категорія
Бережна Тетяна	2004, XXVIII, Афіни	6 місце	Стрільба з лука	Командні змагання
Шапошник Олександр	2004, XXVIII, Афіни	7 місце	Тхеквондо ВТФ	Вагова категорія
Майданова Марина	2004, XXVIII, Афіни	Учасниця	Легка атлетика	Біг на 200 м
Червинський Ігор	2004, XXVIII, Афіни	10 місце	Плавання	1500 м в/стиль
Зубкова Катерина	2004, XXVIII, Афіни	10 місце	Плавання	Комб. естаф. 4x 100 м
Вереїтинов Дмитро	2004, XXVIII, Афіни	Учасник	Плавання	Окремі дистанції
Ширшов В'ячеслав	2004, XXVIII, Афіни	Учасник	Плавання	Окремі дистанції
Кайдаш Олександр	2004, XXVIII, Афіни	Учасник	Легка атлетика	Естафета 4x100 м

ДИДАКТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

Продовження таблиці

1	2	3	4	5
Кайдаш Оксана	2004, XXVIII, Афіни	Учасниця	Легка атлетика	Естафета 4x100 м
Рижкова Олександра	2004, XXVIII, Афіни	Учасниця	Легка атлетика	Естафета 4x400 м
Ткалич Тетяна	2004, XXVIII, Афіни	Учасниця	Легка атлетика	Естафета 4x100 м
Кожемякіна Ірина	2004, XXVIII, Афіни	Учасниця	Легка атлетика	Естафета 4x100 м
Твердоступ Андрій	2004, XXVIII, Афіни	Учасник	Легка атлетика	Естафета 4x400 м
Зюков Євген	2004, XXVIII, Афіни	Учасник	Легка атлетика	Естафета 4x400 м
Глуценко Дмитро	2004, XXVIII, Афіни	Учасник	Легка атлетика	Естафета 4x100 м
Перебийніс Тетяна	2004, XXVIII, Афіни	Учасниця Учасниця	Теніс	Особисті змаг. Жіноча пара
Дементьєва Яна	2004, XXVIII, Афіни	Учасниця	Акад. веслування	Четвірка парна
Юшко Дарья	2004, XXVIII, Афіни	Учасниця	Синхр. плавання	Дует
Рубан Віктор	2008, XXIX, Пекін	Золото 4 місце	Стрільба з лука	Особиста першість Командні змагання
Пригоров Олексій	2008, XXIX, Пекін	Бронза	Стрибки з трампл.	Синхронні стрибки
Сердюк Олександр	2008, XXIX, Пекін	4 місце	Стрільба з лука	Командні змагання
Тибілов Георгій	2008, XXIX, Пекін	4 місце	Боротьба вільна	Вагова категорія
Бондаренко Вікторія	2008, XXIX, Пекін	4 місце	Теніс	Жіноча пара
Бондаренко Катерина	2008, XXIX, Пекін	4 місце	Теніс	Жіноча пара
Хворост Максим	2008, XXIX, Пекін	7 місце	Фехтування	Шпага, ком/змаг.
Дементьєва Яна	2008, XXIX, Пекін	7 місце	Акад. веслування	Двійка парна
Сидоренко Ксенія	2008, XXIX, Пекін	8 місце	Синхр. плавання	Дует
Юшко Дар'я	2008, XXIX, Пекін	8 місце	Синхр. плавання	Дует
Гончаров Валерій	2008, XXIX, Пекін	Учасник	Спорт. гімнастика	Бруси

ДИДАКТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

Продовження таблиці

1	2	3	4	5
Торохтій Олексій	2008, XXIX, Пекін	Учасник	Важка атлетика	Вагова категорія
Сорочинська Тетяна	2008, XXIX, Пекін	Учасниця	Настільний теніс	Особ. змагання Пара
Алдатов Ібрагім	2008, XXIX, Пекін	Учасник	Боротьба вільна	Вагова категорія
Вінокуров Андрій	2008, XXIX, Пекін	Учасник	Велоспорт, трек	Гонка керінг
Проскуріна Марина	2008, XXIX, Пекін	Учасниця	Спорт. гімнастика	Командні змагання
Бодров Ігор	2008, XXIX, Пекін	Учасник	Легка атлетика	Біг на 200 м
Нартов Олександр	2008, XXIX, Пекін	Учасник	Легка атлетика	Стрибки у висоту
Іванкова Ольга	2008, XXIX, Пекін	Учасниця	Легка атлетика	Метання списа
Ірхіна Юлія	2008, XXIX, Пекін	Учасниця	Легка атлетика	Естафета 4x400 м
Чебану Олена	2008, XXIX, Пекін	Учасниця	Легка атлетика	Естафета 4x400 м
Кулик Лілія	2008, XXIX, Пекін	Учасниця	Легка атлетика	Потрійний стрибок
Мамєєва Світлана	2008, XXIX, Пекін	Учасниця	Легка атлетика	Потрійний стрибок
Міщенко Ганна	2008, XXIX, Пекін	Учасниця	Легка атлетика	Біг на 1500 м
Погрібняк Наталія	2008, XXIX, Пекін	Учасниця	Легка атлетика	Естафета 4x100 м
Снігур Євгенія	2008, XXIX, Пекін	Учасниця	Легка атлетика	Бар'єрн. біг на 100 м
Чебану Олена	2008, XXIX, Пекін	Учасниця	Легка атлетика	Естафета 4x100 м
Зубкова Катерина **	2008, XXIX, Пекін	Учасниця	Плавання	Окремі дистанції
Підлесна Юлія	2008, XXIX, Пекін	Учасниця	Плавання	Естафета
Степанюк Дар'я	2008, XXIX, Пекін	Учасниця	Плавання	Естафета
Клочкова Яна **	2008, XXIX, Пекін	Учасниця	Плавання	Естафета
Червинський Ігор	2008, XXIX, Пекін	Учасник	Плавання	10.000 м
Бережна Тетяна	2008, XXIX, Пекін	Учасниця	Стрільба з луку	Особисті змагання
Коваль Вікторія	2008, XXIX, Пекін	Учасниця	Стрільба з лука	Особисті змагання
Коритцева Марія	2008, XXIX, Пекін	Учасниця	Теніс	Особисті змагання

ДИДАКТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

Продовження таблиці

1	2	3	4	5
Перебийніс Тетяна	2008, ХХІХ, Пекін	Учасниця	Теніс	Особисті змагання
Торохтій Олексій	2012, ХХХ, Лондон	Золото	В/атл. (кат. 105 кг)	Особисті змагання
Дементьєва Яна	2012, ХХХ, Лондон	Золото	Акад.веслування	Четвірка парна
Гвоздик Олександр	2012, ХХХ, Лондон	Бронза	Бокс (кат. до 81кг)	Особисті змагання
Пригорів Олексій	2012, ХХХ, Лондон	4 місце	Стрибки у воду з 3м трампліну	Синхронні стрибки
Гусаров Григорій	2012, ХХХ, Лондон	5 місце	Тхеквондо ВТФ	Кат. до 68 кг.
Рубан Віктор	2012, ХХХ, Лондон	5 місце 7 місце	Стрільба з лука	Командні змагання Особисті змагання
Юшко Дар'я	2012, ХХХ, Лондон	6 місце	Плавання синхр.	Дует
Сидоренко Ксенія	2012, ХХХ, Лондон	6 місце	Плавання синхр.	Дует
Конєва Марія	2012, ХХХ, Лондон	7 місце	Тхеквондо ВТФ	Кат. +67 кг
Бондаренко Богдан	2012, ХХХ, Лондон	7 місце	Стрибки у висоту	Особисті змагання
Алдатов Ібрагім	2012, ХХХ, Лондон	9-16 місце	Боротьба вільна	Особисті змагання
Червинський Ігор	2012, ХХХ, Лондон	14 місце	Плавання на 10 км	Особисті змагання
Степанюк Дар'я	2012, ХХХ, Лондон	15 місце	Плавання	Ест. 4x200м в/стиль
Карюченко Дмитро	2012, ХХХ, Лондон	Учасник	Фехтування	Особисті змагання
Завадський Дмитро	2012, ХХХ, Лондон	Учасник	Бадмінтон	Одиночна категорія
Василенко Артем	2012, ХХХ, Лондон	Учасник	Дзюдо	Особисті змагання
Біленко Тетяна	2012, ХХХ, Лондон	Учасниця	Наст. теніс	Одиночна категорія
Погребняк Наталя	2012, ХХХ, Лондон	Учасниця	Л/атл біг на 100 м	Особисті змагання
Міщенко Ганна	2012, ХХХ, Лондон	Учасниця	Біг на 1500 м	Особисті змагання
Дорожон Маргарита	2012, ХХХ, Лондон	Учасниця	Метання списа	Особисті змагання

1	2	3	4	5
Зимові Олімпійські ігри				
Гончаренко Олег **	1956, VII, Кортіна д'Ампеццо	Бронза Бронза	Ковзан. спорт	Біг на 5.000 м Біг на 10.000 м
Салунський Євген	1980, XIII, Лейк-Плесід	9 місце	Ковзан. спорт	Біг на 1500 м
Петренко Сергій **	1992, XVI, Альбервіль	Золото	Хокей з шайбою	
Черникова Світлана	1994, XVII, Лілехаммер	Учасниця	Фігурне катання	Спортивні танці
Сосненко Олександр	1994, XVII, Лілехаммер	Учасник	Фігурне катання	Спортивні танці
Приз Сергій	1998, XVIII, Нагано	Учасник	Ковзан. спорт	Біг на 5.000 м
Яковлев Євген	1998, XVIII, Нагано	Учасник	Шорттрек	Особисті змагання
Литвиненко Віталій	2002, XIX, Солтлейк-Сіті	9 місце	Хокей з шайбою	
Сальников Роман	2002, XIX, Солтлейк-Сіті	9 місце	Хокей з шайбою	
Сливченко Вадим	2002, XIX, Солтлейк-Сіті	9 місце	Хокей з шайбою	
Головіна Юлія	2002, XIX, Солтлейк-Сіті	Учасниця	Фігурне катання	Спортивні танці
Войко Олександр	2002, XIX, Солтлейк-Сіті	Учасник	Фігурне катання	Спортивні танці
Родіна Олена	2002, XIX, Солтлейк-Сіті	Учасниця	Лижні гонки	Окремі дистанції
Якимчук Віта	2002, XIX, Солтлейк-Сіті	Учасниця	Лижні гонки	Окремі дистанції
Головіна Юлія	2006, XX, Турін	Учасниця	Фігурне катання	Спортивні танці
Войко Олександр	2006, XX, Турін	Учасник	Фігурне катання	Спортивні танці
Якимчук Віта	2006, XX, Турін	Учасниця	Лижні гонки	Окремі дистанції
Нестеренко Лада	2010, XXI, Ванкувер	Учасниця	Лижні гонки	Окремі дистанції
Якимчук Віта	2010, XXI, Ванкувер	Учасниця	Лижні гонки	Окремі дистанції

* перероблено та систематизовано за матеріалами Лабскіра В.М., Пояркова Ю.М., Любієва А.Г., Попова А.М., Душина С.М., Зименка Є.О., Олійника М.О., Заболотного В.В., Елінсона В.Н. та інших авторів;

** спортсмен виступав не тільки за Харківську область.

Головним чинником розподілення учасників ОІ та ЗОІ в поданому переліку є час (термін) проведення Олімпійських ігор.

Іншими факторами є наявність або відсутність в учасника міжнародного рівня технічної і тактичної підготовленості, рівень світової конкуренції в спортивній дисципліні, місце та особливості проведення ОІ або ЗОІ тощо.

Ми зазначаємо успішні виступи в Гельсінкі (1952 р.), Мюнхені (1972 р.), Лондоні (2012 р.). Негативними були сукупності факторів у Римі (1960 р.), Сіднеї (2000 р.).

Безсумнівно більшими є успіхи у літніх видах спорту, ніж у зимових. Крім того, склалося вразливе співвідношення кількості учасників ОІ до учасників ЗОІ. Це відношення для харків'ян відрізняється на порядок: 148 учасників Олімпійських ігор до 15 учасників ЗОІ. У такому співвідношенні "винні": кліматичні умови Харківщини і слабка розвиненість спортивних баз та обладнання для зимових видів спорту тощо. На жаль, лише легендарний ковзаняр Олег Гончаренко зміг дістатися олімпійського п'єдесталу Кортіна д'Ампеццо у 1956 р.

Дискусійним є питання включення в перелік деяких відомих спортсменів. Вони, як правило, починали спортивну кар'єру в Харкові, а потім через багато обставин змінювали місце проживання на інші міста України або Росію, Казахстан, або навпаки. Наведемо лише один приклад такого обміну: включення росіянки Родіної Олени до олімпійської команди України в лижних гонках у Солт-Лейк-Сіті 2002 р.

Ми вважаємо, що за окремими винятками престижно було харків'янам переїхати до столиці, мати дійсно кращі умови для спортивної кар'єри. Рідко коли при цьому формально зберігаються права першого міста в біографіях чемпіонів. Тому хоч би за моральними нормами ці чемпіони частково "належать" їх рідним містам. Саме тому у переліку є прізвиська Баркалова, Бессонова, Гороховської, Дерюгіна, Жаботинського, Забродського, Ключкової, Масловської, Матушеваса, Михальченко, Путятіна та інших вихованців харківського спорту або "приїжджих харків'ян".

Ще один чинник має суто історичне походження: після проголошення незалежності України 1991 року треба окремо аналізувати участь харків'ян у складі олімпійських команд колишнього Радянського Союзу (1952–1988 рр.) та їхню участь у складі команди співдружності незалежних країн (Барселона, 1992), України (1992–2012 рр.). Головна відмінність цих періодів полягає у зростанні кількості харківських спортсменів-олімпійців. Середня кількість харківських "літніх" олімпійців в 1996, 2000, 2004 та 2008 рр. зросла на 133% порівняно із середньою кількістю харків'ян на Олімпійських іграх у 1972, 1976, 1980, 1988 рр. і становила в середньому відповідно 26 та 12 спортсменів.

У той же час кількість олімпійських нагород суттєво не змінилася. На чотирьох Олімпійських іграх 1972, 1976, 1980 і 1988 рр. харків'яни у складі олімпійських команд СРСР здобули 14 медалей (три золоті, срібну та 7 бронзових). А на чотирьох Олімпійських іграх 1996, 2000, 2004 та 2008 рр. у складі олімпійських команд України харків'яни завоювали 17 медалей (7 золотих, чотири срібні та 6 бронзових). Орієнтовно умовний рівень радянських часів приблизно дорівнював двом спортсменам на медаль. Умовний рівень років незалежності складає 6 спортсменів на олімпійську медаль. Тобто і тоді, і зараз олімпійські результати залежать від лідерів за видами спорту.

За часів незалежної України зросла "сіра маса" тих, хто "пробився" через мінімальні вимоги олімпійської ліцензії. Інакше кажучи, спортсменам децю полегшили вимоги та можливості, щоб "зачепитися за останній вагон олімпійського потягу", збагатити свою спортивну біографію фактом самої участі в Олімпійських іграх. За винятком

наших визнаних за останні 20 років світових лідерів, більшість харків'ян в олімпійських командах вчиться саме на досвіді будь-якої участі в олімпійських змаганнях, яка є великим спортивним досягненням. Відповідно ми ввели умовні ранги досягнень олімпійців (золота, срібна, бронзова олімпійська медаль, місце у першій вісімці, ранг учасника ОІ або ЗОІ). Це не тільки не протирічить олімпійським принципам, а навпаки - збігається з ними.

Абсолютна більшість спортсменів (74 %) лише раз у житті брала участь в Олімпійських іграх, і це було їхнім єдиним досягненням. Приблизно кожний п'ятий спортсмен змагався в Олімпійських іграх двічі. Тричі стартували в Олімпійських іграх лише 4 % олімпійців.

Подальші стратегії участі харків'ян в Олімпійських іграх повинні базуватися на розподілі ресурсів і створенні умов перш за все для спортсменів-суперзірок. Перспективним є культивування багатьох олімпійських видів, якщо там є перспективи для суперзірок.

Висновки. Нагромадження інформації про учасників Олімпійських ігор є актуальним педагогічним та історичним завданням. Отримані матеріали мають виразний місцевий аспект. Абсолютна більшість спортсменів у 1952–2012 рр. лише один раз досягли олімпійського рівня майстерності. Протягом 1952–2012 рр. найбільш видатними харків'янами в Олімпійських іграх були Олексій Баркалов, Марія Гороховська, Леонід Жаботинський, Яна Клочкова, Юрій Поярков, Рустам Шаріпов.

Список літератури: 1. Олимпийская энциклопедия. – М.: «Советская энциклопедия», 1980. – 415 с. 2. Золоті зірки українського спорту: Довідково-статистичний збірник. – К.: Державний комітет молодіжної політики, спорту і туризму України, 2000. – 85 с. 3. Золоті сторінки олімпійського спорту України / За ред. І. Федоренка. – К.: «Олімпійська література», 2000. – 191 с. 4. Харківщина спортивна – кроки зростання. – Харків: Головне управління у справах сім'ї, молоді та спорту Харківської обласної державної адміністрації, 24 с. 5. Булатова М.М. Юнацькі Олімпійські ігри. Сингапур, 2010 / Булатова М.М., Єрмолова В.М., Белокуров Д.В., Касьяненко О.Г. – К., 2010. – 68 с.

Bibliography (transliterated): 1. Olimpijskaja jenciklopedija. – M.: «Sovetskaja jenciklopedija», 1980. – 415 s. 2. Zoloti zirki ukraïns'kogo sportu: Dovidkovo-statistichnij zbirnik. – Kiïv: Derzhavnij komitet molodizhnoï politiki, sportu i turizmu Ukraïni, 2000. – 85 s. 3. Zoloti storinki olimpijs'kogo sportu Ukraïni / Za red. I. Fedorenka. – Kiïv: «Olimpijs'ka literatura», 2000. – 191 s. 4. Harkivshhina sportivna – kroki zrostannja. – Harkiv: Golovne upravlinnja u spravah sim'i, molodi ta sportu Harkivs'koï oblasnoï derzhavnoï administracïi, 24 s. 5. Bulatova M.M. Junac'ki Olimpijs'ki igri. Singapur. 2010 / Bulatova M.M., Ermolova V.M., Belokurov D.V., Kas'janenko O.G. – K., 2010. – 68 s.

УДК 796.032.2

В.М. Лабскір, А.И. Любиев, Н.Ю. Борейко, А.В. Юшко, А.А. Тиняков

ОБЩИЕ ПОКАЗАТЕЛИ УЧАСТИЯ ХАРЬКОВЧАН В ОЛИМПИЙСКИХ ИГРАХ 1952–2012 ГОДОВ

В статъе приведены количественные и качественные показатели участия харьковчан в Олимпийских играх. Эти данные отображают значимость достижений харьковских

спортсменов в мировом олимпийском движении. Проанализированы также факторы, влияющие на успешность выступлений атлетов на зимних и летних Олимпийских играх; основные показатели, определяющие успешность выступлений на Олимпиадах; исторические факторы, повлиявшие на количество завоеванных наград и занятые места в соревнованиях Олимпийских игр. Сделаны выводы о том, что по сравнению с прошлыми поколениями спортсменам гораздо легче квалифицироваться на участие в Олимпийских играх.

Ключевые слова: спорт, спортсмен, летние Олимпийские игры, зимние Олимпийские игры, юношеские Олимпийские игры, харьковчане.

UDC 796.032.2

V. Labskir, A. Liubiiev, N. Boreiko, A. Yushko, A. Tiniakov

GENERAL PARTICIPATION RATES KHARKIV IN OLYMPIC GAMES 1952-2012 YEARS

Article is devoted to develop a strategy for long-term training Olympians justification tendencies of development of Olympic sports and disciplines studying the peculiarities of the Olympic movement in the Kharkov region. Factors presented in the lists of athletes - participants of the summer and winter Olympic games open additional opportunities to analyze and determine the future prospects of performances of athletes at the Olympics.

The article first presents a systematic list of results you - crimes Kharkiv at the Olympic Games in the temporary stage from 1952 to 2012. Marked successful performances of Kharkov in Helsinki in 1952, Munich in 1972 and London in 2012. Can be considered less successful performances Kharkovs athletes in Rome in 1960 and Sydney in 2000.

Concluded that the great success achieved in Kharkov summer sports than winter. Also in the Summer games from 1952 to 2012 participated larger number of athletes - 148 than in winter - 15. Reasons defined Kharkov climatic terms, weak development of sports facilities and equipment for winter sports.

The article stipulates that the vast majority of athletes only once in his career, participated in the Olympics. About every fifth athlete failed to take part in the Olympics twice, and three times the probability to start in the Olympics is 4 % of athletes.

The main difference from the beginning of the period of Ukraine's independence until 2012, is increased the total number of Kharkov Olympic athletes. The average number of her Kharkov Olympians who took part in a separate Olympics, grew by 133 % compared with an average of Kharkov at the Olympics in 1972-1988 years. At the same time, the number of Olympic medals has not changed significantly. At four Olympics 1972-1988 Kharkov 's Olympic teams as part of the USSR won 14 medals and four Olympic Games 1996-2008, in the compositions of the Olympic teams of Ukraine Kharkov won 17 medals. Determined that the "conditional level" athletes Soviet times is approximately equal to two athletes for a medal, and "conditional level" athlete 's independence is 6 athletes at an Olympic medal.

Thus, during the 1952 - 2012 's most outstanding Kharkovs Olympians were Alexey Barkalov, Maria Gorokhovskaya, Leonid Zhabotinsky, Yana Klochkova, Yuri Poyarkov, Rustam Sharipov.

Keywords: sport, athlete, Olympic games, Winter Olympic games, Youth Olympic games, Kharkov.

Стаття надійшла до редакційної колегії 19.04.2013

Л. О. Рябченко

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО СПЕЦІАЛІСТА

Статтю присвячено проблемі формування особистості майбутнього спеціаліста. У сучасному світі людина знаходиться в ситуації постійного пошуку. Тому на всіх рівнях безперервної освіти повинні створюватися умови для розвитку інтелекту і творчих якостей особистості, підготовки її до взаємодії з динамічним світом професійної праці. Людина як особистість – це творець, перетворювач зовнішнього і внутрішнього світу. І ця її якість розкривається не тільки через категорії самооцінки та саморегуляції, а й через категорію творчої мотивації. Становлення особистості – це безперервне наповнення і збагачення її новим змістом.

Ключові слова: *пізнавальна діяльність, творчість, ефективність, особистість, професійна діяльність, особистісний підхід.*

Постановка проблеми. У відкритому світі, де майбутнє не може бути чітко прогнозовано, а теперішнє має декілька потенціальних ліній розвитку, людина знаходиться в ситуації постійного вибору, пошуку оптимального рішення відповідно до умов життя і праці. Тому на всіх рівнях безперервної освіти повинні створюватися умови для розвитку інтелекту і творчих якостей особистості, підготовки її до життя у відкритому суспільстві, самостійної взаємодії з динамічним світом професійної праці.

Актуальність дослідження. Досліджуючи проблему організації пізнавальної діяльності особистості в умовах вузівського навчання, аналізуючи чинники та критерії ефективності цієї діяльності, було проаналізовано психолого-педагогічні передумови розвитку особистості та соціально-психологічні аспекти організації пізнавальної діяльності особистості. Основна увага концентрувалась навколо проблеми ефективності навчальної діяльності особистості та методів і форм активізації навчально-пізнавальної діяльності особистості.

Існує понад 50 визначень поняття “особистість”. За теоретичною та практичною значущістю вона належить до однієї із фундаментальних проблем. Проектування й діагностика особистості, визначення найефективніших шляхів її формування неможливі без знання структури особистості й закономірностей її становлення та розвитку.

Зазначимо, що особистість – це людина, яка живе і діє в певних суспільно-історичних умовах, посідає певне місце в суспільстві і характеризується свідомістю. В особистості концентруються особливості суспільства, основні його риси. Тому зрозуміти життя особистості можна, тільки розглядаючи її у конкретних суспільних умовах, в діяльності та стосунках з іншими людьми, аналізуючи її соціальний статус та місце в суспільних відносинах.

Аналіз літературних джерел. У вітчизняній психології найвідоміші дослідження в галузі особистості пов'язані з теоретичними працями школи Л.С.Виготського. Великий розвиток у розроблення цієї проблеми зробили російські та українські вчені Г.С.Костюк, О.М. Леонт'єв, Л.І. Божович, А.В. Петровський, О.Г. Асмолов, зарубіжні психологи Г. Айзенк, Р. Кеттел, Г.Олпорт.

Для психології головним орієнтиром у дослідженні особистості є стосунки особистості з групою (не просто особистість у групі, а саме результат від взаємин особистості з конкретною групою).

© Л. О. Рябченко, 2014

Виклад основного матеріалу. Головною ознакою творчої особистості вважаються її творчі якості, тобто індивідуально-психологічні особливості людини, які відповідають вимогам творчої діяльності і є умовою її успішного виконання. Тому проблема цілісного педагогічного впливу, який би забезпечував інтеграцію психолого-педагогічних умов навчання з внутрішньою „творчою” структурою особистості є надзвичайно складною для реалізації у системі масового навчання.

Про ступінь здатності студентів до творчості можна зробити висновок, зокрема, за такими критеріями: застосування принципово нових підходів до вирішення навчальних проблем; комплексне і варіантне використання в навчальній практичній діяльності всієї сукупності теоретичних знань і практичних навичок; бачення нової проблеми у на вигляд знайомій ситуації, знаходження варіативних шляхів її вирішення; застосування науково-доказового вибору дій у конкретній навчальній ситуації; проведення систематичного самоаналізу власної діяльності, науково-дослідницької роботи із творчого узагальнення власного досвіду, досвіду інших; прояв гнучкості при виборі оптимального управлінського рішення у нестандартних (особливо конфліктних) ситуаціях.

Важливо, щоб навчальний процес будувався як творчий, в результаті якого виникає нове творче досягнення, що не міститься у вихідних умовах, щоб він був спрямований на розвиток творчого мислення. У діяльності, спрямованій на творчий розвиток студента, викладач має враховувати, що в діяльності окремі здібності виявляються не ізольовано, а у взаємодії і відносно мети як щось цілісне; міра інтеграції здібностей в системі конкретної діяльності може мати індивідуальне забарвлення, оскільки з однією і тією ж продуктивністю окремих функцій у різних осіб результативність їх діяльності буде відрізнятися; кожний індивід характеризується ще й показником інтеграції окремих здібностей відносно різних видів діяльності.

Важливою є думка, що творчість — це похідна інтелекту, заломлена через мотиваційну структуру, яка або гальмує, або стимулює її прояв (Д.Б. Богоявленська).

Численні емпіричні дані свідчать про вплив позитивної мотивації на успішність діяльності, її ефективність. Ефективність розвитку творчих можливостей учнів (студентів) в процесі навчання значною мірою залежить від врахування при створенні творчої ситуації основних закономірностей і етапів творчого процесу.

Гуманістична психологія визнає предметом дослідження унікальну особистість, вбачаючи в ній активну, свідому істоту, яка відповідає за своє життя і прагне до втілення моральних ідеалів. Особистість потребує зв'язків з іншими людьми, відчуває необхідність постійного самовдосконалення, шукає сенс життя.

Маслоу джерелом психічного розвитку особистості вважає її прагнення до самоактуалізації – вершини в ієрархії потреб людини, яку складають також потреби в повазі і самоповазі, в любові з боку оточуючих і належності до спільності, потреби в безпеці (захист від страху і тривоги) і фізіологічні потреби (спрага, голод, продовження роду тощо). З ними щільно пов'язані пізнавальні (“знати і розуміти”) та естетичні потреби (“сприймати прекрасне”), але вони не входять до ієрархії, є вторинними стосовно її складників.

Потреба в самоактуалізації виявляється лише тоді, коли задоволені потреби, що перебувають на нижчих щаблях ієрархії. За Маслоу, навіть тоді, коли в людини задоволені всі потреби, вона все ж відчуває неспокій доти, доки не діє так, як думає і як здатна діяти.

Концепція особистої ефективності є найбільш важливою для діяльних людей. Усвідомлення самоефективності індивіда – судження про здатність людини досягти пе-

вного рівня виконання завдань. Джерела інформації про ефективність: опосередкований досвід, вербальне переконання, фізіологічний стан.

Актуальною перспективою професійного формування творчої особистості є його самореалізація та розвиток кар'єрних нахилів. Професійна кар'єра спеціаліста об'єднує його успіхи на роботі з етапами особистісного розвитку, включаючи всі сфери життя. У вітчизняній психології донедавна поняття “кар'єра” практично не використовувалося і мало досліджувалося. Частіше для позначення пов'язаних з ним явищ уживалися такі терміни, як “професійний життєвий шлях”, “професійна діяльність”, “професійне самовизначення”.

У соціальній психології та психології професійної діяльності поняття „кар'єра” розглядається як соціальна динаміка розвитку особистості та її поведінкових проявів, що пов'язані з досвідом та активністю у сфері праці протягом людського життя [6, с. 9].

Критеріями вдалої кар'єри є задоволення життєвою ситуацією (суб'єктивний критерій) і соціальний успіх (об'єктивний критерій). Об'єктивна сторона кар'єри – це послідовність професійних позицій, які посідає індивідуум, а суб'єктивна – це те, як людина сприймає власну кар'єру, який спосіб її професійного життя і власної ролі у соціумі. Найважливішою детермінантою професійної кар'єри людини є її уявлення про свою особистість - так звана професійна “Я-концепція”, яку кожна людина втілює у багатоаспектних кар'єрних вирішеннях. Професійні переваги і тип кар'єри є досить значущими в дослідженні професійної конкурентоспроможності спеціаліста.

Кар'єрні орієнтації виникають у процесі соціалізації в результаті нагромадження досвіду розвитку кар'єри, вони стійкі і можуть залишатися стабільними протягом довгого часу. Кар'єра у системі конкурентоспроможності спеціаліста є складним об'єктом наукового аналізу, який належить до комплексних, міждисциплінарних категорій і потребує використання різних підходів, особливо соціально-психологічного.

Дослідником А. Єгоршиним виділено чотири види типових кар'єр, а саме:

а) “роздоріжжя” - характерні для молодих спеціалістів, яким необхідно зробити вибір між гарантією місця роботи і особистою свободою. Це вибір сенсу роботи, життєвого кредо, напряму дій.

б) “змія” - поєднання кар'єри спеціаліста у своїй справі і лінійного керівника, причому потенційно висококваліфіковані професіонали не затримуються на одній посаді більше 2-3 років;

в) “драбина” - кожному посаді на шляху просування працівник посідає приблизно однаковий час;

г) “трамплін” - стрибок у пенсійний стан і консультаційну діяльність; послідовне проходження сходин тут необов'язкове [1, с. 125].

Найважчим періодом становлення професійної конкурентоспроможності є ранній період особистісної зрілості. У період ранньої професійної зрілості, що пов'язаний з періодом особистісної зрілості, відбувається становлення професійної конкурентоспроможності. Можна виокремити традиційні рівні професійної зрілості: ранній – пов'язаний з вибором професії; середній - пов'язаний з професійною кар'єрою і формуванням професійної конкурентоспроможності; пізній рівень характеризується вищими досягненнями, творчою зрілістю. У професійному сценарії всіх типів і рівнів професійної конкурентоспроможності відбувається не тільки успіх у кар'єрному зростанні, але й особистісні кризи, що пов'язані із зниженням рівня конкурентоспроможності.

Найважливішою системою підготовки спеціаліста зорієнтована головним чином на оволодіння ним певною системою теоретичних знань, спеціальних умінь і технік. Проте ус-

під професійної діяльності залежить великою мірою від його особистісних характеристик: системи цінностей, психологічної культури, самосвідомості, соціально-перцептивного інтелекту особистості. Тому поряд із світоглядною та професійною підготовкою майбутніх фахівців особливого значення набуває особистісна підготовка, метою якої є формування професійно значущих якостей особистості, її гуманістичної спрямованості, психологічної культури, здатності до професійної ідентифікації [4, с.242-248].

Питання необхідності особистісного підходу у психології та педагогіці неодноразово порушувались у працях В.О.Сухомлинського, І.С. Кона, А.В. Петровського, І.Д. Бега та ін.

Особистісний підхід все більш наполегливо утверджується як ключовий психолого-педагогічний принцип організації навчально-виховного процесу. Однак рівень його науково-методичного обґрунтування не задовольняє педагогів і психологів [5, с. 58-59].

Особистісно орієнтована освіта реалізується через діяльність, метою якої є саморозвиток суб'єктів навчального процесу, розкриття їхнього внутрішнього творчого потенціалу. Зміна змісту освіти на сьогоdnішньому етапі розвитку вищої школи веде до зміни її технологій, надає їй особистісної спрямованості.

Важливу роль у процесі самопізнання та розумінні людьми один одного відіграє механізм рефлексії. У соціально-психологічному витлумаченні рефлексія – це усвідомлення індивідом того, як його сприймають й оцінюють співрозмовники, як він розуміє інших шляхом роздумів над собою, а також самопізнання внутрішніх актів і психічних станів [4, с. 340].

На думку І.С. Кона, це не просте знання або розуміння іншого, а знання того, як інший розуміє свого партнера, своєрідний подвоєний процес дзеркального відображення один одного, глибоке, послідовне взаємовідображення, змістом якого є відтворення внутрішнього світу партнера по взаємодії, причому у цьому внутрішньому світі у свою чергу відображається внутрішній світ іншого [3].

Здатність до рефлексії формується у суб'єкта поступово, і розвинена вона у різних людей неоднаково. Важливу роль при цьому відіграє ступінь розвитку уяви. О.О. Бодальов аналізує багаторівневість розвитку рефлексії. На першому рівні уява має пасивний характер. Людина не бачить станів, намірів, думок іншої людини. На другому рівні спостерігається невпорядкована, епізодична діяльність уяви. Третій рівень характеризується виявом здатності до відтворення в думці особливостей переживання іншої людини не тільки в окремих ситуаціях, а й упродовж усього процесу взаємодії. Суттєвим для цього рівня є мимовільне й постійне спостереження за станом іншої людини, однак оцінювання може бути не завжди адекватним [2]. Велике значення для формування третього рівня рефлексії має інтуїція як здатність бачення особливостей іншої людини через безпосереднє споглядання, без логічної аргументації. Здатність інтуїтивно визначити стан людини, інтерпретувати її як особистість розвивається через нагромадження досвіду спілкування з іншими людьми, аналізування та узагальнення цього досвіду.

Особистісна рефлексія передбачає самоаналіз, дослідження людиною свого внутрішнього світу й поведінки у зв'язку з переживаннями інших людей, учасників соціальної взаємодії. В результаті такого дослідницького процесу людина постає перед собою в новому світлі, оскільки співвіднесення своїх почуттів і переживань з почуттями і переживаннями іншої людини, аналіз і розуміння своєї поведінки дозволяє їй побачити конфліктну ситуацію й себе нібито збоку, сприяє більш адекватній оцінці власної поведінки.

Професійна ідентифікація – це необхідна умова професійної самосвідомості особистості. Вона передбачає прийняття провідних професійних ролей, цінностей та норм, котрі спонукають особистість до ефективної практичної діяльності [4, с. 244].

Розглядаючи значення слів “ефект”, “ефективний” та “ефективність” у перекладі з латинської та англійської мов, можна помітити постійну вказівку на зв’язок результату з тими діями, які до нього призвели.

Зокрема, ці слова, поряд з їх перекладом як “результат”, “результативний”, “результативність”, пояснюються за допомогою таких аналогів в українській мові як “дія”, “дійовий”, “наслідок будь-яких причин, сил, дій” відповідно. Це яскраво свідчить про те, що “ефективність” у першу чергу є якісною категорією, сутністю якої є відображення причинно-наслідкових зв’язків.

Зміст категорії “ефективність” виявляється у двох аспектах: кількісному та якісному. У першому випадку цілком правомірно описувати ефективність суспільно-економічної системи показниками рівня економічного розвитку (ВВП на душу населення, виробництво основних видів продукції на душу населення) та економічного зростання (зростання реального ВВП в абсолютному і відносному, фізичному і вартісному вимірах). У другому випадку якісний зміст ефективності передбачає з’ясування та теоретичний аналіз тих дій, дійових осіб, сил або інституцій, які забезпечують досягнення найкращого результату. Зокрема, сюди можна віднести аналіз освітньої галузі, системи підготовки кадрів.

Пошук комплексного показника ефективності суспільно-економічної системи, а також визначення одного головного чинника економічного зростання є недоцільним через залежність даних явищ від цілої низки обставин (зокрема, конкретної економічної ситуації, поглядів авторів концепцій даних явищ).

У вищій школі ефективна технологія навчання - це системний комплекс психолого-педагогічних процедур, послідовність операцій та дій, що складають у сукупності цілісну дидактичну систему, реалізація якої у педагогічній практиці забезпечує досягнення конкретних цілей навчання та виховання. Головними діючими компонентами навчального процесу є викладач, змістовна навчальна інформація і той, кого навчають. Невід’ємним компонентом будь-якої технології є також інформаційно-предметний комплекс, який створюють засоби, що містять наукову інформацію згідно із цілями навчання, сприяють передаванню її тим, кого навчають, а також розвиткові необхідних умінь та навичок навчання.

Ефективність навчання - це така його характеристика, що допомагає оцінювати результати виконання діяльності за ступенем їхнього наближення до заданої мети. З урахуванням цього треба заздалегідь визначити той рівень засвоєння, який виступатиме як мета навчання на даному етапі.

Можна визначити такі рівні засвоєння знань: розпізнавання; запам’ятовування; розуміння; перероблення та засвоєння; уміння; перенесення знань у діяльність; оцінювання та коригування.

Висновки. Можна сформулювати такі критерії ефективності навчальної діяльності тих, кого навчають, як суб’єктів навчання: оволодіння мегазнанням; уміння самостійно розробляти способи навчальної діяльності; уміння будувати цілісний образ об’єкта, що вивчається; особистісно-сенсове ставлення учнів до навчального матеріалу.

Оволодіння не тільки знаннями, але й мегазнанням, тобто знанням про знання (заходи та засоби засвоєння навчального матеріалу, перероблення інформації у різних

формах її репрезентації), сприяє не тільки засвоєнню навчального матеріалу, а й оволодінню методами самоконтролю і самокоректування.

Людина як особистість – це творець, перетворювач зовнішнього і внутрішнього світу. І ця її якість розкривається не тільки через категорії самооцінювання та саморегуляції, а й через категорію творчої мотивації.

Становлення особистості – це безперервне наповнення і збагачення її новим змістом. Розвиток творчих потенцій – це реалізація як того, що закладено у суспільних умовах діяльності, так і тих конкретних цілей особистості, які визначаються її внутрішнім кредо: уявленням про сутність своєї життєдіяльності. Особистості притаманне прагнення до самоактуалізації, до самореалізації своїх здібностей. Творчість є вищою формою мотивації поведінки.

Список літератури: 1. *Белецкий Н.П.* Менеджмент. Деловая карьера. – Минск: Выш. шк., 2001. – 302 с. 2. *Бодалев А.А.* Восприятие и понимание человека человеком. – М., 1982. 3. *Кон И.С.* Открытие “Я”. – М., 1978. – 367 с. 4. Основи практичної психології. / Панок В., Титаренко Т., Чепелева Н. та ін.: Підручник. – К.: Либідь, 1999. – 536 с. 5. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті: Монографія / С.О.Сисоева, А.М.Алексюк, П.В.Воловик, О.Г.Кульчицька. Л.Є.Сігаєва, Я.Д.Цехмістер та ін.; За ред. С.О.Сисоевої.- К.: ВІПОЛ, 2001. - 502 с. 6. Социальная психология личности в вопросах и ответах: Учеб. пособие / Под ред. проф. В.А.Лабунской. – М.: Гардарики, 2001. – 397 с.

Bibliography (transliterated): 1. Beleckij N.P. Menedzhment. Delovaja kar'era. – Mn.:Vysh. shk., 2001. – 302 s. 2. Bodalev A.A. Vosprijatie i ponimanie cheloveka chelovekom. – M.,1982. 3. Kon I.S. Otkrytie “Ja”. – M., 1978. – 367s. 4. Osnovi praktichnoj psihologii. / Panok V., Titarenko T., Chepeleva N. ta in.: Pidruchnik. – K.: Libid', 1999. – 536 s. 5. Pedagogichni tehnologii u neperervnij profesijnij osviti: Monografija / S.O.Sisoeva, A.M.Aleksjuk, P.V.Volovik, O.G.Kul'chic'ka. L.C.Sigaeva, Ja.D.Cehmister ta in.; Za red.S.O.Sisoevoj.- K.: VIPOL, 2001.-502 s. 6. Social'naja psihologija lichnosti v voprosah i otvetah: Ucheb. posobie / Pod red. prof. V.A.Labunskoj. – M.: Gardariki, 2001. – 397 s.

УДК 378:37.032

Л.О. Рябченко

ПУТИ РАЗВИТИЯ ЛИЧНОСТИ БУДУЩЕГО СПЕЦИАЛИСТА

Статья посвящена проблеме формирования личности будущего специалиста. В современном мире человек находится в ситуации постоянного поиска. Поэтому на всех уровнях непрерывного образования должны создаваться условия для развития интеллекта и творческих качеств личности, подготовки ее к взаимодействию с динамичным миром профессионального труда. Человек как личность – это творец, преобразователь внутреннего и внешнего мира. И это его качество раскрывается не только через категории самооценки и саморегуляции, но и через категорию творческой мотивации. Становление личности – это непрерывное наполнение и обогащение ее новым содержанием.

Ключевые слова: познавательная деятельность, творчество, эффективность, личность, профессиональная деятельность, личностный подход.

UDC 378:37.032

L. Riabchenko

THE WAYS OF DEVELOPMENT FUTURE SPECIALIST'S PERSONALITY

Learning the problem of individuals cognitive activity in the conditions of university education, analyzing this activity factors and performance criteria, psychological and pedagogical preconditions for the development of personality and social psychological aspects of learning of the individuals were analyzed. The main attention was focused on the problem of training activities effectiveness and individual methods and forms of person teaching and learning intensification. The article is devoted to the problems of future specialist's personality forming. In the modern world person is in the situation of permanent search. That is why on the all levels of continuous education the conditions for intellect development and personality's creative qualities development, for her training for interaction with dynamic world of professional activity must be created. We can formulate the following performance criteria for students learning activities as subjects of study: mega knowledge mastering, the ability to develop their own ways of learning activities, the ability to build a complete image of the object, trainees individual-semantic relation to educational material. Mastering not only knowledge but also mega knowledge, i.e. knowledge about knowledge (means and measures of learning, processing information in different forms of its representation), develops not only learning activities but mastering techniques of self-control and self-adjustability as well. The development of creative potential is either an implementation things laid down in social conditions, or those specific goals of the individual, which are determined by the national credo: understanding of the essence of his life. Person is characterized by his or her desire for self-actualization, the fulfillment of abilities. Creativity serves as the highest form of motivations. A man as a person is a creator, converter of internal and external world. And this quality is revealed not only in the categories of self-esteem and self-regulation, but also through the category of creative motivation. Formation of the person is her or his continuous filling and enriching with the new content.

Keywords: *cognitive activity, creativity, effectivity, person, professional activity, personal approach.*

Стаття надійшла до редакційної колегії 21.12.2012

Т. Є. Фіногєєва

ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ У ПРОЦЕСІ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Виконано аналіз поняття "інженер-педагог" в педагогічних і психологічних дослідженнях. Охарактеризовано типові завдання майбутніх інженерів-педагогів. Описано особливості формування особистості майбутніх інженерів-педагогів у процесі самостійної роботи з педагогічних дисциплін. Розглянуто питання розвитку самостійності як професійно важливої якості особистості студентів інженерно - педагогічних спеціальностей у процесі самоосвіти, самооцінювання і самоконтролю. Запропоновано види самостійної роботи студентів інженерно-педагогічних спеціальностей при виконанні пізнавальних завдань з дисципліни "Дидактичні основи професійної освіти".

Ключові слова: *інженер-педагог, професійне самовдосконалення, професійна спрямованість, професійна компетентність, самостійна робота, педагогічні дисципліни, психограмма інженера-педагога, система пізнавальних завдань, самоосвіта, самооцінка, самоконтроль.*

Постановка проблеми. У Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті проголошено: „Головною метою державної політики розвитку освіти є створення умов для розвитку особистості і творчої самореалізації кожного громадянина України, виховання покоління людей, здатних ефективно працювати і вчитися впродовж життя” [9, с. 4]. Оновлена система освіти потребує ефективних форм, методів і засобів підготовки викладачів нової генерації, здатних керуватися принципами педагогіки співпраці, упроваджувати гуманістичні принципи добра й справедливості. Однією з умов підвищення ефективності навчального процесу є оптимальна організація самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів. Це пояснюється тим, що самостійність необхідна не тільки для процесу самоосвіти, але й для можливості застосування здобутих знань на практиці.

Людство помітно змінює орієнтири в бік демократії й поваги до особистості. Це веде до необхідності радикальної модернізації освіти. Тому, починаючи з 2003 р., Україна робить кроки з реформування системи освіти в напрямі вимог Болонського процесу.

Болонська система передбачає кредитно-модульну технологію, яка має свої особливості: вивчення навчального матеріалу в індивідуальному темпі; домінування самостійної пізнавальної діяльності; створення спеціальних дидактичних матеріалів для самостійної роботи; зміна функцій викладача (організація, керівництво, загальна орієнтація в навчальному матеріалі, консультування, контроль); зміна позиції студента (ініціативність у режимі роботи над навчальним матеріалом, самостійне планування своєї роботи, відповідальність за виконання намічених планів тощо).

Болонська система орієнтована на формування й розвиток студентів як суб'єктів навчального процесу й спрямована на саморозвиток і самоактуалізацію студентів через індивідуалізацію та самостійну пізнавальну діяльність.

© Т. Є. Фіногєєва, 2014

В епоху активного реформування системи української вищої школи скорочується число аудиторних занять, зростає частка матеріалу, що вивчається студентами у вищих навчальних закладах самостійно. У навчальних планах визначено загальний обсяг годин, передбачений на вивчення того або іншого навчального курсу. Поза сумнівом, збільшення частки самостійної роботи студентів у навчальних планах вищої професійної освіти передбачає розроблення нових дидактичних підходів для глибокого освоєння навчального матеріалу, принципово нової навчально-методичної літератури, перегляд навчально-методичної документації.

У вищій професійній школі утворився розрив між глобальними потребами суспільства й результатами освіти, між об'єктивними вимогами часу й загальним недостатнім рівнем освіченості, між професійною орієнтацією та потребами особистості в гармонійному задоволенні різноманітних пізнавальних інтересів, між сучасними методологічними підходами до розвинених наук і архаїчними формами їх вивчення.

Одним із шляхів подолання цих проблем є удосконалення організації процесу навчання у вищій школі завдяки впровадженню нових форм і методів самостійної роботи з метою формування у студентів здатності до самоосвіти, прагнення до постійного професійного самовдосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання організації навчальної діяльності студентів інженерно-педагогічних спеціальностей розглянуто в публікаціях А. Ашерова, Л. Горбатюк, Н. Зоніної, В. Кислякова, О. Коваленко, В. Логвиненка, Л. Назарової, Г. Плієва, Т. Яковенко та інших. Ці дослідження визначають особливості організації самостійної роботи студентів в умовах вищої інженерно-педагогічної школи. Проте питання формування особистості студентів інженерно-педагогічних спеціальностей в процесі самостійної роботи не було детально досліджено.

Метою дослідження є висвітлення особливостей становлення майбутніх інженерів-педагогів в процесі самостійної роботи з педагогічних дисциплін.

Виклад основного матеріалу. Самостійна робота стала основною не тільки для заочного й дистанційного, але й очного навчання. На думку більшості вчених (В. Загвязинський, М. Буланова-Топоркова, Н. Басова та ін.), саме самостійна робота студентів формує готовність до самоосвіти, створює базу неперервної освіти (освіта впродовж життя), можливість підвищувати свою кваліфікацію, а якщо потрібно, перенавчатися, бути свідомим й активним громадянином і творцем.

Інженерно-педагогічна освіта – складова частина професійно-педагогічної – стає однією з ключових ланок, яка визначає якість і перспективи розвитку всієї системи освіти.

Концепція навчання інженерів-педагогів характеризується глибокою інтеграцією інженерної, виробничої й психолого-педагогічної підготовки. Майбутній інженер-педагог повинен бути готовий до виконання професійно-педагогічних видів діяльності: професійне навчання, методична робота, виробничо-технологічна, організаційно-управлінська, науково-дослідна, культурно-просвітницька діяльність. Усе це передбачає інтеграцію в особі викладача професійно-технічної освіти загальної і професійно-педагогічної культури, розвиток і загальнокультурної, управлінської, спеціальної, і психолого-педагогічної компетентності, професійної мобільності [6].

Інженерно-педагогічна освіта є синтезом і рівноцінністю двох основних компонентів: гуманітарно-соціального і професійно-технічного. Змістом гуманітарно-соціальної, тобто педагогічної діяльності інженера-педагога, підготовленого в системі

професійної освіти, є професія як відносно постійний вид трудової діяльності. Він характеризується спеціальними знаннями й уміннями, а також способами й характером взаємодії людини з тими або іншими технологіями, тобто це діяльність, спрямована на реалізацію педагогічної спеціально організованої взаємодії, сукупність усвідомлених дій викладача і студентів. Якісною оцінкою цієї діяльності буде вміння організувати цей процес згідно з педагогічною та виробничою технологією й, по можливості, точніше її реалізувати.

Ми переконані, що дослідження особливостей формування особистості інженера-педагога необхідно почати з аналізу дефініцій поняття „інженер-педагог”, оскільки саме в ньому у синтезованому вигляді подана сутність даної діяльності.

Поняття „інженер-педагог” має подвійний характер: з одного боку, „інженер відповідного профілю”, з іншої – „педагог”, що поєднує психолого-педагогічні і методичні знання, уміння і навички [5].

Термін „інженер” використовується, коли працівнику для виконання своїх професійних функцій необхідна технічна освіта. Але узагальненого поняття „інженер” недостатньо для встановлення сфери діяльності працівника, тому застосовуються доповнення: інженер-будівельник, інженер-конструктор, інженер-механік, інженер-економіст.

Семантика другого компонента - „педагог” - особа, фахом якої є навчання й виховання дітей [14]. Значення слова „педагог” ширше, ніж „викладач” і „вчитель”. Слово „інженер-педагог” належить до типу складання основ слів з твірним відношенням, при якому обидві частини означають єдине поняття і поєднують у собі ознаки обох основ.

Поняття „інженер” і „педагог” мають достатньо широкий діапазон застосування, оскільки межі між науковим змістом тієї чи іншої професії і галуззю використання не завжди чітко прослідковуються.

Професіограма ж кожного з них містить різний комплекс знань, умінь і навичок з різною професійною орієнтацією. Саме із цієї причини ускладнено визначення поняття „інженер-педагог”.

Складність, а підчас і протиріччя інженера-педагога як особистості і як викладача В. Безрукова пояснює тим, що інженерно-педагогічна діяльність є сплавом діяльності в двох системах – „людина-людина” і „людина-техніка”, іншими словами – поєднання гуманітарного і технічного типів праці [1, с. 69].

О. Маленко наголошує: „...обсяг і зміст поняття „інженер-педагог” необхідно розглядати як комплексне поєднання суспільних, загальнонаукових, інженерних, психолого-педагогічних і методичних компонентів, якісне засвоєння яких дає можливість особистості відповідною мірою найбільш повно виконувати покладені на неї функції” [8, с. 41].

Відомий російський дослідник професійного становлення особистості інженера-педагога Е. Зеєр зазначає: „Інженер-педагог”. Що це? Професія, кваліфікація чи звання? Поняття поєднує два слова „інженер” і „педагог”. Яке з них є провідним? Чому „інженер” на першому місці, а не навпаки, як це було на початку становлення інженерно-педагогічної освіти?”. Він констатує: „Поєднання слів „інженер-педагог” не означає „інженер” плюс „педагог”, а приводить до утворення нового поняття” [3, с. 16].

Аналізуючи особистість і діяльність інженера-педагога, Е. Зеєр виокремлює в його праці три компоненти: педагогічний, інженерно-технічний і виробничо-технологічний (робочий) [3, с. 39].

Як стверджує А. Сейтешев, інженера-педагога часто оцінюють тільки як предметника-викладача загальнотехнічних і спеціальних дисциплін або інструктора трудового навчання. Однак „щоб бути сьогодні хорошим педагогом - предметником або вчителем праці, необхідно бути професіоналом-педагогом, який має широку наукову культуру, уміння знаходити оригінальні способи викладу і інтерпретації навчального, позанавчального матеріалу, а також віртуозним майстром, виконавцем трудових прийомів. Він вчить не тільки знати і уміти, але і мислити, не тільки розуміти, але й відчувати” [12, с. 271].

На думку А. Сейтешева, „готовність інженера-педагога до професійної діяльності багато в чому залежить від глибини його загальноінженерних, загальнотехнічних, загальноосвітніх, загальнометодичних, психологічних, загальнопедагогічних, професійно-прикладних знань і умінь” [12, с. 273]. Дослідник констатує, що „потрібен педагог, який володіє інженерною освітою і вищою робітничою кваліфікацією, а не інженер, який має деяку педагогічну підготовку” [12, с. 301].

Педагогічну діяльність інженера-педагога як викладацьку бачить М. Цирельчук, але в цій діяльності він виокремлює не тільки педагогічний складник, а й інженерно-технічний [16, с. 264].

Л. Тархан пояснює сутність інженерно-педагогічної праці тим, що „інженер-педагог є не просто реалізатором діяльності, а її організатором і управлінцем” [15, с. 59]. Вона вважає, що інженер-педагог повинен бути підготовлений „як в інженерно-технічному, так і педагогічному плані: щоб викладати спеціально-технічні дисципліни, він повинен досконало освоїти профільну інженерно-технічну спеціальність, а також отримати робочу кваліфікацію не нижче того розряду, який отримують учні ПТУ, коледжу; щоб кваліфіковано організувати педагогічну діяльність, він повинен засвоїти безліч позицій: дидакта, вихователя, проектувальника, методиста, організатора діяльності і мислєдіяльнісних процесів та інші” [15, с. 60].

Виходячи з того що інженерно-педагогічна діяльність є складним інтегральним утворенням, О. Коваленко в професійній підготовці інженера-педагога виокремлює професійно-інженерний та професійно-педагогічний складники, які формуються за аналогічними правилами і мають загальні закономірності [6, с. 8].

Т. Калініченко підкреслює, що „інженерно-педагогічна діяльність складається одночасно з двох самостійних і тісно пов'язаних компонентів: інженерного і педагогічного. Причому цей зв'язок повинен знайти відображення в процесі професійної підготовки інженерів-педагогів, оскільки інженерно-педагогічна освіта – це єдина, цілісна система. З метою визначення структури професійної діяльності інженерів-педагогів варто розглянути структуру інженерної і педагогічної діяльності” [4, с. 79].

Як зазначає О. Пономарьов, у структурі професійної діяльності фахівця практично будь-якого профілю можна виділити типові завдання, які йому доводиться вирішувати в процесі практичного здійснення цієї діяльності, і типові функції, які становлять її сутність, зміст і структуру. При цьому завдання зазвичай більше відображають стратегічні цілі, а функції – переважно оперативні і тактичні цілі професійної діяльності [11, с. 16].

Дотримуючись концепції розвитку інженерно-педагогічної освіти в Україні, ми вважаємо за доцільне при визначенні типових завдань інженера-педагога дотримуватись методики В. Семиченко [13]. Серед великої кількості типових завдань, які становлять сутність змісту діяльності інженера-педагога, ми виокремлюємо такі основні типові завдання [5]:

- аналіз нормативних положень, відповідних інструкцій та правил, технічної документації;
- діагностика, аналіз і фіксування показників, умов і результатів педагогічного або виробничого процесу, особистості і колективу учнів або робітників та атестація робочих місць;
- прогнозування розвитку педагогічних систем підготовки робітничих кадрів або технічних систем відповідної галузі;
- визначення цілей педагогічного або виробничого процесу;
- структурування та дозування навчально-змістового матеріалу професійної підготовки робітника та подальшого підвищення його кваліфікації;
- відбір, аналізування, адаптація, узагальнення і систематизація педагогічної та технічної інформації відповідної галузі виробництва;
- розроблення технологій та системи контролю педагогічного та виробничого процесу;
- укладання методичних рекомендацій, розроблення планів робіт, графіків, пояснювальних записок, технологічних карт, схем, інструкцій, дидактичних матеріалів;
- забезпечення умов ефективного і безпечного навчання і виробництва;
- випробування і впровадження в експлуатацію навчального і виробничого обладнання та засобів, нагляд за їх станом і експлуатацією;
- розподіл учнів або робітників за певними ознаками та добір відповідних завдань для кожної групи;
- розроблення пропозицій і заходів з удосконалення педагогічного і виробничого процесів та участь в їх реалізації;
- звітність за затвердженими формами, створення навчальної або виробничої атмосфери, мотивування, стимулювання, мобілізація, координація і регулювання діяльності учнів або робітників, розкриття загальнолюдського сенсу та індивідуальної значущості подій та явищ;
- спрямування навчально-пізнавальної діяльності учнів на оволодіння відповідними професійними компетенціями або діяльності робітників на прояв творчої ініціативи, раціоналізації, винахідництва і прагнення підвищення своєї професійної кваліфікації;
- спрямування психічного розвитку і процесу формування якостей особистості учня або робітника відповідно до вимог суспільства і виробництва; сприяння соціалізації учня або молодого робітника відповідно у навчальному закладі або на виробництві; ознайомлення з передовим виробничим досвідом;
- контроль виконання встановлених вимог, діючих норм, правил і стандартів;
- оцінювання і облік результатів діяльності учнів або робітників;
- формування почуття гордості за надбання національної культури і виробництва;
- надання допомоги в адаптації до навчання і роботи в умовах культури іншої держави.

Необхідно зауважити, що виконання всього комплексу вищезазначених завдань дозволяє інженеру-педагогу трансформувати предмет праці у необхідний продукт. Предметом праці інженера-педагога може бути особистість учня або матеріал, механізм, природний об'єкт тощо. Продуктом його діяльності є кваліфікований робітник або відповідна конкурентоспроможна продукція. Таким чином, на нашу думку, інженер-педагог – фахівець з вищою інтегрованою педагогічно-технічною освітою, який здійснює управління навчальною або виробничою діяльністю. Зміст підготовки інженера-педагога повинен ґрунтуватися на функціональній моделі майбутньої професійної діяльності і забезпечувати формування у нього навичок вирішення інтегрованих як для педагога, так і інженера типових завдань та професійно важливих якостей особистості [5].

Наступним етапом нашого дослідження є аналіз особливостей формування особистості майбутнього інженера-педагога в процесі самостійної роботи.

У професійній діяльності інженера-педагога виокремлюють чотири групи функцій [5]:

1. Навчальна, виховна, розвиваюча, мотивуюча;
2. Конструктивна і дослідницька;
3. Організаторська й комунікативна;
4. Самовдосконалення.

Реалізація професійних функцій спричиняє утворення трьох основних підструктур особистості інженера-педагога: професійної спрямованості, професійної компетентності, професійно важливих якостей особистості [3; 6].

Професійна спрямованість - це інтегральна якість особистості, що визначає ставлення до професії, потребу у професійній діяльності та готовність до неї. До якостей, що характеризують спрямованість особистості, треба віднести: професійну позицію, професійно-ціннісні орієнтації, мотиви, покликання до інженерно-педагогічної діяльності. А також громадську активність, домінантність, соціальний оптимізм та ін. [3].

Професійна компетентність - це рівень обізнаності, авторитетності інженера-педагога, що дозволяє йому продуктивно вирішувати навчально-виховні завдання, які виникають у процесі підготовки кваліфікованого фахівця, формування особистості іншої людини. До структури професійної компетентності входять: суспільно-політична обізнаність, психолого-педагогічна ерудиція, інженерно-технічна підготовка, педагогічна техніка, вміння і навички з робочої професії широкого профілю та інше. Професійно важливі якості - це система стійких особистих якостей, що створюють можливість успішного виконання професійної діяльності [3].

Управління навчально-виховним процесом потребує від інженера-педагога інтересу до громадської роботи, схильності до організаторської діяльності, здатності відображати психологічний настрій навчальної групи, наявність установок на досягнення успіху, високої якості навчально-виховної роботи, особливої чутливості до міжособистісних відносин, вміння проектувати та створювати педагогічні ситуації, адекватно і швидко реагувати на їх зміни, вимогливості, практичної спрямованості розуму, критичності, відповідальності.

Реалізація навчальної функції потребує від інженера-педагога схильності ділитися своїми знаннями, вміннями, досвідом, здатності передавати їх іншим, логічно і діалогічно мислити, міркувати, доводити. Інженер-педагог повинен вміти аналізувати,

відбирати науково-технічну інформацію і структурувати її у навчальний матеріал, діагностувати можливі пізнавальні труднощі учнів, проектувати і створювати проблемні ситуації, конструювати стратегічні і тактичні цілі навчання.

Все вищевикладене може бути узагальнено в психограмі інженера-педагога [5]:

1. Професійно-педагогічна спрямованість: ідейна переконаність, громадська активність, схильність до домінування, соціальний оптимізм, колективізм, професійна позиція і покликання до інженерно-педагогічної діяльності;

2. Професійно-педагогічна компетентність: суспільно-політична обізнаність, психолого-педагогічна ерудиція, інженерно-технічний кругозір, педагогічна техніка, комп'ютерна підготовленість, уміння і навички з робочої професії, загальна культура;

3. Професійно важливі якості особистості: самостійність, організованість, соціальна відповідальність, комунікативність, самокритичність, вимогливість, креативність у галузі педагогічної та виробничо-технологічної діяльності, прогностичні здібності, здатність до вольового впливу, емоційна чуйність, доброта, тактовність, рефлексія на свою поведінку, професійно-педагогічне мислення, технічне мислення, довільну увагу, педагогічна спостережливість;

4. Психодинамічні властивості: врівноваженість, емоційна стійкість, високий темп психічної реакції, успішність формування навичок, пластичність.

Зупинімося більш детально на розвитку такої професійно важливої якості особистості, як самостійність. Дослідження саме цієї професійно важливої якості обумовлено тим, що аналіз педагогічних досліджень організації самостійної роботи студентів разом з різними підходами до її визначення виявив однакову мету самостійної навчальної діяльності студентів – розвиток такої риси особистості, як самостійність, тобто здатності організовувати і реалізовувати свою діяльність без стороннього керівництва та допомоги [7, с. 11].

Самостійність є необхідною умовою ефективності будь-якої діяльності: навчальної, виробничої, громадської, розумової, пізнавальної та ін. Вираження самостійності особистості – вчинки, дії, висловлювання, оцінка особистості стосовно як тих, хто оточує, так і самої себе. Тобто самостійність – це не риса волі або характеру, а більш складна, інтегративна особистісна риса. Самостійність зіставляється із самореалізацією особистості, з її активністю щодо внутрішнього спонукання, без зовнішнього примушення, з відносною незалежністю. Вищому рівню розвитку самостійності властиві продуктивний творчий характер діяльності, нестереотипність рішень, що приймаються, вчинків, дій самої особистості [10, с. 157-158].

Під час навчання самостійність виявляється у формі самоосвіти, самооцінки та самоконтролю.

Розгляньмо детальніше формування самостійності як професійно важливої риси інженера-педагога в процесі виконання пізнавальних завдань з педагогічних дисциплін. У нашому дослідженні ми пропонуємо такі види самостійної роботи студентів при виконанні пізнавальних завдань: робота з підручником та навчальною літературою; робота з довідковою літературою; самостійні спостереження; графічні роботи малого обсягу.

Наведемо конкретні приклади видів самостійної роботи студентів інженерно-педагогічних спеціальностей при виконанні системи пізнавальних завдань з дисципліни “Дидактичні основи професійної освіти”:

1. Робота з підручником та навчальною літературою. Цей вид самостійної роботи полягає в самостійній обробці студентом друкованого матеріалу, закріпленні його, виявленні самостійності в навчанні. Самостійна робота з навчальною літературою – один з найбільш важливих методів самоосвіти й здобуття систематичних і стійких знань. Робота з підручником та навчальною літературою застосовується на всіх етапах виконання пізнавальних завдань та полягає в умінні працювати з навчальною літературою, аналізувати й зіставляти різні теоретичні відомості. Наприклад, при виконанні пізнавальних завдань репродуктивного рівня (1-го типу) студентам необхідно заповнити таблиці або схеми з використанням підручників, навчальних посібників, конспектів лекцій тощо; при виконанні пізнавальних завдань реконструктивного рівня (2-го типу) студенти використовують навчально-методичні посібники для самостійної роботи, в яких наведено приклади виконання завдань; при виконанні пізнавальних завдань творчого рівня (3-го типу) студенти формують каталоги навчальної літератури з певних тем в паперовому або електронному вигляді.

2. Робота з довідковою літературою (статистичними збірками, довідниками з окремих галузей знань, словниками, енциклопедіями). Цей вид самостійної роботи використовується при виконанні пізнавальних завдань реконструктивного та творчого рівнів (2-го, 3-го типів). Наприклад, при розробленні планів-конспектів уроків, конспектів вступного інструктажу, інструкційно-технологічних карт студенти використовують не тільки навчальну, але й довідкову літературу (психологічні та педагогічні словники, енциклопедії, технічну та нормативну документацію).

3. Самостійні спостереження. Самостійні спостереження використовується студентами при виконанні пізнавальних завдань реконструктивного рівня (2-го типу), а саме під час спостережень за студентами групи з метою аналізу та моделювання реальних навчальних педагогічних ситуацій, складання щоденника педагогічних спостережень.

4. Графічні роботи малого обсягу. Виконання цього виду робіт здійснюється під час виконання пізнавальних завдань реконструктивного рівня (2-го типу) - розроблення дидактичного забезпечення навчального процесу (інструкційно-технологічних карт, активного роздавального матеріалу, плакатів та мультимедійних презентацій).

Таким чином, можна зробити висновок, що при виконанні системи пізнавальних завдань з педагогічних дисциплін самостійність у формі самоосвіти формується під час здійснення різних видів самостійних робіт (робота з підручником та навчальною літературою, робота з довідковою літературою, самостійні спостереження, графічні роботи малого обсягу).

Таким чином, ми розглянули особливості формування особистості інженера-педагога від абітурієнта до випускника в процесі самоосвіти, самоконтролю й самооцінки та місце самостійної роботи в становленні особистості інженера-педагога.

Список літератури: 1. *Безрукова В. С.* Педагогика профессионально-технического образования. Теоретические основы / В. С. Безрукова. – Свердловск: Изд-во Свердл. инж-пед. ин-та, 1989. – 88 с. 2. *Беляева А. П.* Профессионально-педагогическая технология обучения в профессиональных учебных заведениях / А. П. Беляева. – СПб. : ИПТО, 1995. – 230 с. 3. *Зеер Э. Ф.* Профессиональное становление личности инженера-педагога / Эвальд Фридрихович Зеер. – Свердловск : Изд-во Уральск. ун-та, 1988. – 120 с. 4. *Калініченко Т. В.* Комунікативна складова інженерно-педагогічної освіти /

Т.В.Калініченко // Проблеми інженерно-педагогічної освіти: Зб. наук. праць. – Харків, 2005. – № 9. – С. 78-83. 5. *Каньковський І. Є.* Інженерно-педагогічна діяльність та її складові / І. Є. Каньковський // Проблеми інженерно-педагогічної освіти: Зб. наук. праць. – Харків, 2008. – № 21. – С. 58-63. 6. *Коваленко О. Е.* Концепція професійно-педагогічної підготовки студентів інженерно-педагогічних спеціальностей / О. Е. Коваленко, Н. О. Брюханова, О. О. Мельниченко // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. – Харків, 2005. – Вип. 10. – С. 7-20. 7. *Козаков В. А.* Самостоятельная работа студентов и ее информационно-методическое обеспечение / В. А. Козаков. – К.: Вища шк., 1990. – 264 с. – (Учебное пособие для ФПК по дисциплине “Педагогика и психология высш. шк.”). 8. *Маленко А. Т.* Воспитание инженера-педагога: [учебно-метод. пособие для вузов] / А. Т. Маленко. – М.: Высш. шк., 1986. – 120 с. 9. Національна доктрина розвитку освіти України [Текст] // Освіта України. – 2002. – 23 квітня – С. 4–6. 10. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / З. Н. Курлянд, Р. І. Хмельюк, А. В. Семенова та ін.; за ред. З. Н. Курлянд. – 3-те вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2007. – 496 с. 11. *Пономарьов О. С.* Модель професійної діяльності фахівця: [текст лекцій] / О. С. Пономарьов. – Харків: НТУ “ХП”, 2006. – 36 с. 12. *Сейтешев А. П.* Пути профессионального становления учащейся молодежи / А. П. Сейтешев. – М.: Высш. шк., 1988. – 336 с. 13. *Семиченко А. В.* Психологія педагогічної діяльності: навч. посібник / А. В. Семиченко. – К.: Вища шк., 2004. – 335 с. 14. Современный словарь по педагогике: А – Я / авт.-сост. Рапацевич Е. С. – Минск: Современ. слово, 2001. – 925 с. 15. *Тархан Л. З.* Компетентностный подход в обучении инженера-педагога / Л.З. Тархан // Проблеми інженерно-педагогічної освіти: Зб. наук. праць. – Харків, 2005. – № 10. – С. 58-63. 16. *Цырильчук Н. А.* Инженерно-педагогическое образование как стратегический ресурс развития профессиональной школы [монография] / Н. А. Цырильчук. – Минск: МГВРК, 2003. – 400 с.

Bibliography (transliterated): 1. Bezrukova V. S. Pedagogika professional'no-tehnicheskogo obrazovaniya. Teoreticheskie osnovy / V. S. Bezrukova. – Sverdlovsk: Izd-vo Sverdl. inzh-ped. in-ta, 1989. – 88 s. 2. Beljaeva A. P. Professional'no-pedagogicheskaja tehnologija obuchenija v professional'nyh uchebnyh zavedenijah / A. P. Beljaeva. – SPb. : IPTO, 1995. – 230 s. 3. Zeer Je. F. Professional'noe stanovlenie lichnosti inzhenera-pedagoga / Jeval'd Fridrihovich Zeer. – Sverdlovsk : Izd-vo Ural. un-ta, 1988. – 120 s. 4. Kalinichenko T. V. Komunikativna skladova inzhenerno-pedagogichnoї osviti / T.V. Kalinichenko // Problemi inzhenerno-pedagogichnoї osviti: Zb. nauk. prac'. – H., 2005. – №. 9. – S. 78-83. 5. Kan'kovs'kij I. Є. Inzhenerno-pedagogichna dij'al'nist' ta її skladovi / I. Є. Kan'kovs'kij // Problemi inzhenerno-pedagogichnoї osviti: Zb. nauk. prac'. – H., 2008. – №. 21. – S. 58-63. 6. Kovalenko O. E. Konceptcija profesijno-pedagogichnoї pidgotovki studentiv inzhenerno-pedagogichnih special'nostej / O. E. Kovalenko, N. O. Brjuhanova, O. O. Mel'nichenko // Problemi inzhenerno-pedagogichnoї osviti. – H., 2005. – Vip. 10. – S. 7-20. 7. Kozakov V. A. Samostojatel'naja rabota studentov i ee in-formacionno-metodicheskoe obespechenie / V. A. Kozakov. – Kiev : Vyshha shk., 1990. – 264 s. – (Uchebnoe posobie dlja FPK po discipline “Pedagogika i psihologija vyssh. shk.”). 8. Malenko A. T. Vospitanie inzhenera-pedagoga: [uchebno-metod. posobie dlja vu-zov] / A. T. Malenko. – M.: Vyssh. shk., 1986. – 120 s. 9. Nacional'na doktrina rozvitku osviti Ukraїni [Tekst] // Osvita Ukraїni. – 2002. – 23 kvitnja – S. 4–6. 10. Pedagogika vishhoї shkoli : navch. posib. / Z. N. Kurljand, R. I. Hmeljuk, A. V. Semenova ta in.; za

red. Z. N. Kurljand . — 3-te vid., pererob. i dop. — K. : Znannja, 2007 . — 496 s. 11. Ponomar'ov O. S. Model' profesijnoi dij'al'nosti fahivcja: [tekst lekcij] / O. S. Ponomar'ov. — H.: NTU «NPI», 2006. — 36 s. 12. Sejteshev A. P. Puti professional'nogo stanovlennja uchashhejsja molodezhi / A. P. Sejteshev. — M.: Vyssh. shk., 1988. — 336 s. 13. Semichen-ko A. V. Psihologija pedagogichnoi dij'al'nosti: navch. posibnik / A. V. Semichenko. — K.: «Vishha shkola», 2004. — 335 s. 14. Sovremennyj slovar' po pedagogike: A — Ja / avt.-sost. Rapacevich E. S. — Minsk: Sovrem. slovo, 2001. — 925 s. 15. Tarhan L. Z. Kompetentnostnyj pohod v obuchenii inzhenera-pedagoga / L.Z. Tarhan // Problemi inzhenerno-pedagogichnoi osviti: Zb. nauk. prac'. — H., 2005. — №. 10. — S. 58-63. 16. Cyril'chuk N. A. Inzhenerno-pedagogicheskoe obrazovanie kak strategicheskij resurs razvitija professional'noj shkoly [monografija] / N. A. Cyril'chuk. — Mn.: MGVRK, 2003. — 400 s.

УДК 378.177

Т. Е. Финогеева

ФОРМИРОВАНИЕ ЛИЧНОСТИ БУДУЩИХ ИНЖЕНЕРОВ-ПЕДАГОГОВ В ПРОЦЕССЕ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ ПО ПЕДАГОГИЧЕСКИМ ДИСЦИПЛИНАМ

Выполнен анализ понятия “инженер-педагог” в педагогических и психологических исследованиях. Охарактеризованы типовые задания будущих инженеров-педагогов. Описаны особенности формирования личности будущих инженеров-педагогов в процессе самостоятельной работы по педагогическим дисциплинам. Рассмотрен вопрос развития самостоятельности как профессионально важного качества личности студентов инженерно-педагогических специальностей в процессе самообразования, самооценки и самоконтроля. Предложены виды самостоятельной работы студентов инженерно-педагогических специальностей при выполнении системы познавательных заданий по дисциплине “Дидактические основы профессионального образования”.

Ключевые слова: инженер-педагог, профессиональное самосовершенствование, профессиональная направленность, профессиональная компетентность, самостоятельная работа, педагогические дисциплины, психограмма инженера-педагога, система познавательных заданий, самообразование, самооценка, самоконтроль.

UDC 378.177

Т. Finohieieva

FORMATION OF THE PERSON OF THE FUTURE TEACHER-ENGINEERS IN THE INDEPENDENT WORK IN PEDAGOGICAL SUBJECTS

It is proved that in higher vocational school a gap between the needs of the global society and education outcomes between the objective requirements of time and the general lack of educational level, between professional orientation and identity needs to meet a variety of cognitive harmony of interests between modern methodological approaches developed and sciences archaic forms of learning. We believe that one way to overcome these problems is to improve the organization of the learning process in higher education through the introduction of new forms and

ДИДАКТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

methods of self-study in order to develop students' capacity for self-education, commitment to continuous professional improvement. It is proved that engineering pedagogical education is a synthesis and equivalence of two main components: humanities and social and vocational. The analysis of the concept of „teacher-engineer” in educational and psychological research. It was found that the teacher-engineer - a specialist with higher integrated pedagogical and technical education, which manages educational and productive activities. It was determined that future teacher-engineer must be prepared to perform professional and educational activities: training, methodical work, industrial-technological, organizational, managerial, research, cultural and educational activities. It is proved that the professional teacher-engineer activities divided into four groups of functions: educational, developing, motivating, and constructive research, organizational and communicative, self-improvement. The basic substructure of the individual teacher-engineer: professional orientation, professional competence, professional-important personality. Characterized by the typical tasks of the future teacher-engineers. Described features of identity formation of future teacher-engineers in the process of independent work on pedagogical disciplines. The question of independence is an important professional and personal qualities of students of engineering pedagogical specialities in the process of self-education, self-esteem and self-control. Proposed types of independent work of students of engineering pedagogical specialities in the performance of cognitive tasks in the discipline „Didactic principles of professional education”. A following independent work of students in the performance of cognitive tasks: work with textbooks and literature, work with reference books, self-observation, graphics small volume.

It is concluded that in the performance of cognitive tasks of pedagogical disciplines autonomy in the form of self- formed during the different types of independent work.

Key words: teacher-engineer, professional self-improvement, professional orientation, professional competence, independent work, pedagogical discipline, psychogram teacher-engineer, the system of cognitive tasks, self-education, self-esteem, self-control.

Стаття надійшла до редакційної колегії 6.08.2013